

# ספרן של יחידים

## הקדמה

אמונה גדולה וחזקה תקועה בלבבי: אין תקנה לעולם כלו אלא על ידי שיתקן מתחלה את החטא הנורא אשר חטא לישראל במשך של ארבעת אלפים שנה ויסדר אחרי כן את כל חיי התברת והיחיד שלו על יסודות התורה אשר נתנה לישראל בהר סיני ונמסרה עם פרושיה מדור לדור והתרחבה והתעמקה והשתגשגה על ידי חכמי ישראל שבכל הדורות ותהי למקור כל אמת וכל אהבת-אמת, כל חן וכל חנינה, כל תם וכל ישר, כל חדות-חיים וכל קדושת-חיים.

אמונתי זאת היא שהבאתני להגיד את ה"דבר לעמים" אשר הוצאתיו לאור לפני ירחים אחדים והיא היא שממרצת אותי להוציא לאור את "ספרן של יחידים" שלי — עתה.

אם ישראל הוא הגואל האחד והאמתי של העולם כלו הלא עליו להיות מוכשר לגאולה זו. ישראל — העם הגואל — צריך הוא שיגאל בראשונה את נפשו הוא, את קדושת נשמתו, את קדושת שכונתו, וכיצד יגאל את נשמתו-שכינתו? ומי יהיה הגואל? האמנם יהפך עתה העם ההרוס כלו בין בחומר בין ברוח, לעם שכלו — גואלים? ומתי תבוא ישועת-עולם זו? האמנם עתה ודוקא עתה? האמנם עתה בשעה שרובו של העם אבד את צורתו הרוחנית העתיקה ומעוטו אף הוא שקוע ברדיפה אחרי כל הבלי החיים, בזיופי-מפלגות ושקרים מקובלים, תגרות וקטטות ושנאת-חנם, וצורתו הרוחנית אף היא לבוש חצוני היא ולא אור פנימי?

כי על כן אני פונה בספר זה, שאני נותן לפני הקורא עתה לא לעם כלו, כי אם ליחידים שבו, ובעיקר — ליחידים יחידים, לבעלי אמונה חזקה, אמץ-לב וטהר לב שבהם.

אין לערב קבוצי "יבנה" או "בני היכלא" שאני מציע בספר זה ליסד, עם "אחדות-ישראל" שעליה דברתי הרבה בעתונים, "אחדות ישראל" צריכה לספוג את הכל לתוכה, לפי שכלל ישראלית היא, בשעה שקבוצי "יבנה" או "בני היכלא" (למובחרים שבמובחרים אני קורא — "בני היכלא") אם יתסדו, יהיו

התאחדות של יחידים בודדים לתכלית התעלות פנימית ובקשת תקונים לכל תחלואי העם והעולם.

נסיון קטן כבר נעשה בענין זה בשנות תרפ"ג ותרפ"ד. הנסיון ההוא — לא הצליח. לקול קריאתי בעתוננים התעוררו צעירים אחדים ישרים וטהורים, אבל לא זכי-ההכרה ועמקי המדע הפנימי.

מה שלא הצליח בידי בשנות תרפ"ג ותרפ"ד אפשר שיצליח עתה, כי עתה בספרי זה אני פונה אל יחידים, שהם לא רק ישרים וטהורים, כי אם גם מלאי אמונה ואומן, כואבים את הכאב הגדול של נשמת ישראל, אמיצי לבב וגבורי-רוח.

מי שיחפוץ להיות על פי מה שנאמר ב"ספרן של יחידים" שלי — יפנה אלי במכתב (ורשה שליזקא 60). על כל מיני חקירות. קושיות ופלפולים — לא אשיב מאומה. לכל מי שיחפוץ ללכת באמת ובתמימות בדרך אשר התויתי בספר זה, אלא שמסופק הוא בפרט זה או אחר — אשיב ואשיב.

## א

מה שבקשתי ממקור החיים

אלהי, אלהי, אלהי מעוּזי, אלהי אהובי, אנה אפנה ? אנה אלכה ? חשכו כל האורות, כבו כל הנרות.

מי יראני את האורח בתוך חשכת־מצרים, מי יראני את תשביל ? כל אבן־נגף, כל עץ־מכשול, כל בור־שחת. איך, אורח המציא מן תגלות ? איך, אורח המוביל לעיר הקודש ?

נפוגיתי ונדכיתי בתוך התהומות החשכים של העולם, עיפתי ויגעתי בתוך ארחות השקר, שבני האדם קוראים להם עתה "דרכי אמת" — לא לעיר הקודש הובילו, כי אם למגדל הרב של תהו, למגדל דור הפלגה. אלהי, אלהי, פקח נא עיניך וראה: הנה העם כולו מונח לרגליך מגואל ברפש, מגולל בדמים —

אוי לי, אוי לי!

רבי רבבות מבניך הקדושים, בני ישראל, נהרגו, נשחטו, נשיהם עונו מאנשים אשר בשר־חמורים בשרם ורוחם — רוח חיות טורפות, ילדי ישראל, צאן קדשים, נגזרו לגזרים, נקרעו לקרעים —

אוי לי, אוי לי!

הגופים הקדושים של בניך סחבו מן הכלבים, נאכלו מן העורבים —

אוי, אוי!

רבי־רבבות מבניך היו בשר לכלי־התותח, פגרים מושלכים בראש כל חוצות, מסוס ורוקב בורות־באשה —

אוי, אוי!

והמחנת הנשאר לפליטה מן ההרג, מן הבז, מן השבי מן המכות, הולכה הלך ונפל כעורים אשר המוליכם בדרך נטשם ועזבם —

אוי, אוי!

הנה העם כולו מונח לפניך כגוף אשר הנשמה נסתלקה ממנו, רקב ורקב ותולעים רוחשים עליו ובתוכו זכורים להם כרה גדולה מנתחי בשרו —

והנה הראית פלא לעמך ברגע אחד והכנסת קו אור עליון קדוש בתוך הגוף  
תרקב, קו־פדות, קו נחמה, והקו ההוא נסתלק עתה והגוף שב לרקבונו והוא מפיץ  
אדי מות מסביב —

גופו של עמך הוא עתה — תרוד רקב, נשמת החיים נסתלקה ממנו ונותרה  
בו רק נשמה להרגיש כאב ולראות את כל החיות הרעות הסובבות אותו, מגרמות  
ומכרסמות אותו.

אוי לי, אוי לי, נשמת עמי נתונה היא עתה בתוך גרושים, נדודים, בכיה,  
לילה צעקה; פורשת היא כנפיה, בוקעת רקיעיך ומגעת עד כסא כבודך —  
אוי לי, אוי לי, כי הוצאת את נשמת החיים מעמך ועמה גם את האחדות ואת  
תרעות והשארית בו רק נשמה לראות בשנוא אבר אחד למשנהו, בערוך אבר אחד  
קרב למשנהו, אבר — זאב לאבר, זאבים — מבחוץ, זאבים מפנים וכאב עצום  
עד לרום שמים ותעם הקדוש הולך הלך וכלה —  
אוי לי, אוי לי?

## ב

מה שהשיב לי קולי הפנימי

השיב לי קולי הפנימי לאמר:

נתחם. הרגע. לא עוב ד' את עמו ולא יעובנו. לא נסתלקה ממנו שכינתו ולא  
תסתלק.

אל נא תרדנה עיניך דמעות ואל נא תשמע קול בכיה. נסתלק האור מעמך  
למען יורח ויאיר עליו אור גדול ממנו.

אור חדש זה יאיר בכל משכנות יעקב ויפץ זיו כבודו בכל חורים וסדקים,  
כובים ומערות חשכות —

ואתה היה אחד מאלה הנושאים אור חדש זה. שאתו נא בכל בית ישראל, העל  
את הנרות, הגבר את השלהבת, קו ידבק לקו, ניצוץ לניצוץ; הדלק את מנורת  
משה והקם תקים עמוד אש אשר ינחה את ישראל בלילות אופל. בנה משכן  
בלבותיהם של יחידים, הקם שם את ארון הקודש, ובארון — הלוחות העתיקים  
הלוחטים ומתנוצצים באש חדשה.

וכת תאמר ליחידים:

אתם, יחידי היחידים, ישראלי הישראלים, באו אלי כל אחד מכם הכואב את

הכאב הגדול של ישראל ואשר ירש את החן של בני מלכים ואת החסד של האבות.

באו אלי, אתם אשר מעיניכם נשקפים היסורים והתקוות של שבעים דורות של גלות.

באו אלי אתם אשר אור-גאולה טמיר זורח בפניכם.

באו אלי אתם אשר האלהים לא רק בלבבכם, כי אם גם בדמכם; החיים ונושמים רק בו; היודעים אותו לא מפי ספרים, כי אם מחיי עצמם; אשר גם מבלי דעת זאת הנכם תמיד מרכבה למקום.

באו אלי אתם אשר לבכם דואג תמיד ובוכה תמיד; אשר בבת-צחוקכם מורגש הכאב של קדוש מעונה; אשר בכל דבר מדבריהם מורגש הצער על ישראל הקרוע ושסוע.

באו אלי אתם אשר לכם צלם אדם בשלימות וצלם ישראל בשלימות; צלם האלהים המאחד את הראש, האמצע והסוף — אדם, דוד, משיח.

באו אלי כל אלה הנושאים בקרבם רק את הגרעינים מכל אלה; באו אלי גם אלה אשר הם כבר — שרשים וענפים באילן הנצחי.

לראשונים קרא — "בני יבנה"; לאחרונים — "בני היכלא".

## ג

אתכנשו לחד אדרא! \*

לכון בני זוהרא קדישא עלאה, דידעיתון כל הני מרעין ומכאבין דשכינתא וכל הני הרפתקאין דעדו עלה מיומא דחב אדם קדמאא ועד כען, אתון דידעיתון האי צערא רבה, כל הני סלודין וכל הני זעון דשנין בתרון, דאינון חבלי משיח בודאי, לכון אנא מזמין: אתכנשו כולכון לתוך כנשתא חדא, דאנא קרי לה יבנה, דאיהי בניה, כד"א: "הבניה והגזרה", ואיהי בינה, דאיהי אימא עלאה, דאיהי עלמא דחירותא, עלמא דאתי, דאיהי תיובתא, ולאו איהי תיובתא כבקדמיתא, דאיהי תיובתא דזעקיא וצומיא ולאו איהי דבעותיא ורקודיא, אלא איהי תיובתא כתיבתהון דאנשי נינוה, דכתיב בה: "וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם" ואתמר בה: "אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע את הבירה כולה

\* הפרקים ג' ד' ה' כתבתי בסגנון הוזהר המתאים למחזור המחשבה המסתורי שבהן.

ומחזיר מריש לבעליו", את הבירה כולה דייקא, כל האי מאי דבנו להון בני גשא בשקרא וברמאותה, דמתקרי ספקולציא, וכל האי בנינא דטעותא, דמתקרי פוליטיקא, טובו לאתר דאימא עלאה, דעלה נאמר: "אני בינה לי גבורה", דגבורתה לא בשקרא ותוקפא דהאי עלמא, אלא בגבורתא דבניה בן יהודיע, דכתיב בו: "בן איש חי רב פעלים מקבצאל" ואוקמהו בזהרא קדישא: "בן איש חי — דא צדיק חי עולמין; "רב פעלים" — מארי דכל עובדין וכל חילין עלאין; רב פעלים איהו "מקבצאל", הא אילנא רבה ויקרא, רבה מכלא. מאן אתר נפיק? מאן דרגא אתא? אהדר קרא ואמר: "מקבצאל" דרגא עלאה סתימאה דעין לא ראתה".

ברם לאו בצרופיא ורמיזיא קאטינא לגביכון, אלא במלה דאלהא דשמיא תקיפא על ידא דחגי נביאה: "העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב", והאי ביתא הוא כען לאו דוקא בית-מקדשא, אלא עלמא כוליה, דאיהו בית ה', ואיהו חרב על ידי דלא נהיר כען בגשמתהון דבני נשא האי זיוא עלאה דתפארת ישראל, ושמשא לא אתחבר בסיהרא, ואוף בנהא דכנסת ישראל — "כל איש לבצעו וגו'", ואף "בני עליה שהמה מועטים", חגי גוני ימי דאזלין ביבשתא, זה פורש ובוכה וזה פורש ובוכה, וארעא אתחבלת, בגין דאסתלק מינה נהורא דעלמא, ועל דא עקן סגיאן מטן לעלמא וכל חגי עניי, קצירי ומריעי צוחזין ולית מאן דמשגח בהון, דהא קוב"ה קרא לבני נשא בחילא: "מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה", תא חזי! האי נהורא עילאה איהו נהורא דנהיר בגשמתין דגוברין עלאין כד אינון כחדא, וכד אינון מתפרשין דא מן דא ולא ידעין דא מן דא אסתלק האי נהורא לעילא ולעילא. ולא נהיר לבני נשא וכולהון בחשוכא שריין, והאי נהר דנגיד ונפיק ואשקי לבני נשא "יחרב ויבש".

הא כען אנא ממלל לכון: אתון דידעיתון הא מלתא אתחברו כולכון לחד חבריא ברחמא ובעותא וברחימותא סגיה לכל מה דברא קוב"ה ואנהירו לכל בני נשא בנהירו דקדושתא וברחימותא עלאה (ואע"ג דאמרנא לעיל דתיובתא דהאידינא לאו איהי תיובתא דצומיא וזעקיא ולא איהי תיובתא דבעותיא ורקדיא, אלא תיובתא דאנשי גינות, הא משום דתיובתא דאנשי גינות איהי יסודא דפורקנא בתרא, ברם צריך לאצרפא בהדה גם צלותא ובעותא תדירא ובהירא דהני מאנין תבירין, דאינון טנרין תקיפין ועם דא מאנין תבירין קמיה דקב"ה, והמשכילים יבינו) ואתכנסו כולכון לתוך כנשתא ד"יבנה" דאמרנא, לתוך אדרא חדא, לתוך קשרא דמהימנותא רבה ותקיפא, ואלהא דאדם, דוד משיח יהא בסעדיכון ויוריק עליכון ברכאין דנפישין וטלא דעתיד לאחיא בית מתיא ויחסין יתכון אחסנתא דיעקב אבוכון, נחלה בלי מצרים, אמר.

## ד

יחודא חדא, דאיהו עתיקא

הא אנא מגלה לכו, בני חבורתא קדישתא, חד יחודא, דאיהו עתיק כחמר דאסתמר בענבוהי משתא יומין דבראשית, ואיהו חדא כצפרא דנהיר האידנא, כלהטא דשמשא דורחא הא שעתא בחלונא, כמיא דמעניא דאתחפר ביומא דא וכמעופא דצפורא דעבר ברגעא דא על ראשי.

ואי בעית אימא: איהו עתיקא דעתיקין, מחשבה קדימיתא, מחשבתא דכל מחשבתי, רעותא דכל רעותין, ראשיתא דכלא, ואיהי סוף מעשה, אחרית יומיא, קצא וסיומא דכולא.

איהו גניזו דגניזין, סתימא דסתימין, עמיקא דעמיקין, סתום והתום באלפי עוקין, טמיר וטמון תוך מערא עמיקתא כההומא, טנרא תקיפא על פומהא, עכנא סגיא סוחרניה, ואיהו פשיטו דפשיטין, גלויא דגלויין, ידיע לכל מאן דעסקין באורייתא ואתאמר בכל יומא בברכתא, בקריאתא, בצלותא ובבעותא.

יחודא דא, אע"ג דאיהו עתיקא דעתיקין ואיהו גלוי וידוע לכלא, מ"מ לא אתגלי בכל האי צלילותא ובהירותא כמה דאתגלי האידנא בעקבותא דמשיחא. קבלו מני, חבורתא קדישתא, הא מלתא: כל חד מכוון כד יתער לאולפנא, לצלותא, לצדקתא, לברכתא, לצצית, לתפילין ולכל מילין דמצוותא, יכוין בכל רעותא דלביה: לשם יחוד קודשא ברוך הוא וישראל.

מאן דרגיל לומר: לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו' לומר, ברם צריך לאצרפא להאי יחודא טמירא דטמירין, דאתמסר לן מעירין קדישין רבנן קשישאי, גם יחודא דאמרנא, דאיהו יחודא ואתדבקותא דקודשא בריך הוא בישראל דעשיה. בישראל דלתתא בכל חד וחד מישראל, דעביד ועסיק וטרח וסביל עולא דגלותא ואאנח אנחתא דתברא כל לביה, ומתוך דכל אינון חבילין טרידין דמעיקין ליה לית ליה האי צלילותא דמותא לסדר לצלותא כדקבעי ואיהי אשגר לעילא זעקתא פנימאת דיליה, דבטשא בכל אירין, בקעא כל רקיעין ותברא כל כותלין דפרזלא.

תא חזי, רחמימותא לכל חד וחד מישראל איהי ראשיתא דכולא. מאן דלית ביה רחמימותא דא, כל עובדין טבין דיליה אשתארין בד' אמות דיליה ולא עבדין פרי לא לעילא ולא לתתא, מתוך דכל אינון עובדין טבין דיליה לית בהון חיותא

ולית בהון חילא לאתפשטא ולאולדא, אבל מאן דאית בלביה רחימותא לכל חד וחד מישראל אי איהו עביד עובדין טבין, כל אינון עובדין טבין דיליה, מתוך דאית בהון חיותא קדישתא, זריותא, חילא ותוקפא ושלחובא דאשא תתאה לקבל אשא עלאה ברזא ד"אעפ"י שאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט", כל עובדין טבין דיליה אינון מעינין לאשקא לאילנא דחיי, גרעינין לאצמחא כל עשבין דעדן, כל אלנין קדישין, כל שושנין שפירין, עופין דמגנין בגדפיהון על כל בני עלמא, נשרין עלאין תקיפין, דנשאן על גדפיהון כל ישראל מחשוכא דמצראי לזיוא דשכינתא.

תא חזי, כל רברברן דאומתא מטן לכל דרגין עלאין דילהון רק מתוך רחימותא סגיא לכל בר ישראל, ואפילו לאלין דאסגו למחטא קמ' דקודשא בריך הוא, ואפילו לאלין דאמרדו ביה. הא רעיא מהימנא מסר גרמיה למיתה, כד"א: "ואתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" ומאן הוו כל אילון, דמסר גרמיה למיתה עליהון? — כל אינון דחטאין "חטאה גדולה", כד"א: "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה", ואוף במלכא דמשיחא נאמר: "והוא חטא רבים נשא, ולפושעים יפגיע".

כל אינון דאפנון דרך למלכא דמשיחא כגון אר"י קדישא, ר' משה חיים לוצאטי קדישא, ר' ישראל בעש"ט קדישא, אחין קדישין ר' אלימלך ור' זוסיא, ר' לוי יצחק קדישא, ר' נחמן מברסלב קדישא וכל מחצדי קלא די בכל דרא ודרא מטו לכל מה דמטו רק מתוך שלחובא דרחימותא לכל בר ישראל, ולא דוקא לכל בר ישראל אלא לכל בני נשא, ואף לכל מה דברא קודשא בריך הוא בעלמא, ולאן משום דכל אפין שוין, דהא בודאי לא דמי רחימותא דילהון לבני היכלא דמלכא קדישא ולכל בני ישראל, דאינון בנים למקום, לרחימותא דרחמ' לאילן דעמדין מלבר להיכלא קדישא, עד דאתי מלכא דמשיחא כד"א: "עד כי יבוא שילה, ולו יקחת עמים", וכדמתרגמינן: "עד דייתי משיחא דליה מלכותא וליה ישתמעון עממיה" וכד"א: "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ד'".

אבל מתוך דרחימתון הוה כל כך עזיזא עד דאשתפכא כנהרא רבה לכל עיבר ועיבר אשקו מרחימתון לכל בני נשא, לכל בני אומיא ואפילו לאומיא רחיקין ובריינ רחיקין.

תא חזי: "כל מן דאפריש חד מחברי' מאלין עשר ספירין, אתחשב לי' כאלו אפרש בך", וכל מאן דאפריש חד מחברי מבני ישראל אתחשב לי' כאלו אפרש

בין ספירן עלאין, דהא "ששים רבוא אותיות לתורה" ו"ששים רבוא נשמות לישראל". מאן דאמר: דין מבני ישראל הניין לך, ודין לא הניין ליה, הוא — "נרגן מפריד אלוף". אי חטאו בני ישראל נקרב לון לשכינתא, נרבה בצלותין ובעותין עליהון עד — דתיובון בתיובתא, נעורר עליהון זכותא דאבהן קדישן וזכותא דרעיא מהימנא קדישא וזכותא דכל דרין, נבעי רחמין עליהון ונבעי רחמין מנהון, נעורר בלבהון האי רחימותא מסתרתא דבלבהון, נפות בנצוצא קדישא דבגשמתהון, עד דהוה לשלהובא רבה, אבל לא נאמר לכל בר ישראל אף אי הוה חטאה: "אין לך חלק באלקי ישראל" ואוף הכי לא נאמר לרבים דאסטו מאורחא: "אין לכם חלק באלקי ישראל", דהא "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" ומאחר "דיש להם חלק לעולם הבא" יש להם חולקא באלהא דישראל, ואף אלו דאתמר בהו: "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא", אודככו ואתעלו כדקא פריש רבי צדוק כהנא רבא קדישא על ידי "דורשי רשומות", דגליין עמיקתא ומסתרתא וידעין דב"תעלומות לב" של כל חד וחד מישראל, אף דאסטי מאורחא דמהימנותא, ואף דעביד כל עובדין בישין דעלמא, אית נקודה חדא טמירא וגניזא דלא איפרשא מקוב"ה לעלמין, ובגין האי נקודא גניזא וטמירא יתוב בסוף יומיא, אם בגלגולא דא, אם בגלגולא אחרא, למקורא דחיי. וכד ייתי מלכא דמשיחא ויגלה כל נקודין טבין דבגשמותיהן דבכל חד וחד מישראל ויגלה סתימא דסתימין דבכל נשמתהון דבני ישראל. יתחוי דכל ביש דהוה בהון, ואפילו בהני דאקראו "פושעי ישראל", אע"ג דאיענשו עליה, כי היכו דלא לילקי מדת הדין, הוה רק בבתי "בראי" דנשמתין ולא ב"בתי גואי" דילהון, ומכ"ש דלא הוה בקודש קודשין דילהון.

ועל דא: כד בעי בר נש לצלויי או למיעבד כל עובדא טבא, בעי לאתאחדא בכל נשמתהון דבני ישראל דהוה בעלמא דא, דאיתנן ודעתידין למיהוי ולקשרא ולאחדא כל אינן נשמתין בד' אחד, ברזא ד"מיכאל כהן גדול מקריב נשמות ישראל על מזבח של מעלה".

ודא אידו רזא דגליא וסתים ב"שמע ישראל". שמע — אסתכל, ישראל — כל נשמתהון דישראל, דבכל דרא ודרא, כל נשמתין דהוה באדם קדמאה בין במותא, בין בלבא, בין בעקבא, בין בכל אברא. "ד' אליקינו" — אנא וכל נשמתין דישראל, דאנא מתאחד עמהן בכל רעותא דלבא ועוזא דרחימותא, מקבלין עלנא עולא דמלכותא דרקיעא ומתדבקין ביחודא שלים דלית ביה כל פרודא וכל פגמא — "בד' אחד".

ה

רוא דמחשבתא

מחשבתא — היכלא דבר-נש; נקודה פנימאה דמחשבתא, נקודה פנימאה דפנימאה, — קודש קודשין דיליה. כד נקודה דא אתדבקא באין-סוף ברחימו דאין לה הפסק. ברוא ד"חד קטירא אתקטירנא ביה בקודשא בריך הוא", ואפילו כד לית לה חילא ותוקפא לאתעלא לדרגא דא, אלא דאית לה כסופין וגעגועין וכאבין ומרעין ותבירו דרוחא בדרגא ד"צעק לבם אל ד'" — משכנא דקוב"ה בה, ומשכנתא דילה — בקודשא בריך הוא. "אחד באחד" — אין-סוף בבר נש, ובר נש באין-סוף. וכד אנת, ברהיכלא, לית לך עדיין תוקפא וחילא דא למיהוי תדיר בדרגא ד"בחד קטירא אתקטירנא", הוי מיהת בדרגא ד"לבו דואג בקרבו". ליהוי עינך מעינא דדמעה — "מים תחתונים בוכים: אנו בעינן למיהוי קדם מלכא". ובזמנא דא, בזמנא דעקבתא דמשיחא, ומכ"ש בשנין בתרין דרשימו דעיקבות משיחא אתגליין בחולא דמדבר העמים, חשוכא אתתקף ואתגבר מכל סטרא, דהא חשוכא חמא דקצא דיליה קריב, ועל דא אודרו ואשדר כל חילין ומשריין דיליה דלעילא ודלתתא. הא חשוכא חמא דמלכותא דאור אתקרבא ואחרדא ואתבהלא ואגח קרבא רבא במלכותא דנהורא ואפשט צללים דיליה למבלע כל משריין דנהורא, למיכל כל עובדין טבין דעלמא ולקלקלא ולאפסדא ולאשחתא כל מה דזרע "אור זרוע לצדיק".

וכד חשוכא חמא דלא יכיל ליה לבר נש, מתוך דהאי ברי-נש איהו תקיף כעמודא תקיפא ולא אנה לכל רעותין בישין ולכל כסופין דבשרא לאשלטא ביה אתחזי ליה כמלאכא טבא, אתגנב ליה בלביה וארחיק ליה מקוב"ה על ידי עצבותא, דאיהי מסטרא אחרא, על ידי מרת שחורה ועל ידי קשנות וזמחין. אנת, ברהיכלא, לא תנח להאי גנבא למיעל בלבך. אנת, ברהיכלא, ליהוי לבך תדיר "לב נשבר" ועם דא — "לב שמח", כדאתפרש משמא דרשב"י: "בכיה תקועה בלבי מסטרא דא, וחזוה — מסטרא דא". "עצבות" ו"לב נשבר" — לאו היינו הך, כדא פריש אריה דבי עילאי רבי שניאור זלמן קדישא: "עצבות — מי שלבו מטומטם כאבן ואין כל חיות בקרבו; מריירות ולב נשבר — אדרבה! הרי יש חיות בלבו להתמרמר". כד לבך תביר ואית ביה חיותא למבכי ולאחתגנא קמיה דקוב"ה, מיד אתפתח קדמך "היכלא דלית ליה רשו לאתפתחא אלא בדמעה". וכד מבוע דלבך מתפתח כדין נגונא דבקותא מתפרץ מאליו ואתפתח האי "היכלא דלית ליה רשו לאתפתח אלא בנגונא", וכד נגונא קדישא משתמע בעלמין עלאין,

מיד אתפתח האי היכלא ד"לית ליה רשו לאתפתחא אלא בחדוה", וכד היכלא  
 דחדוה מתפתח, כדין כל דינין מתעברין וכל מקטרגן אטמרן בגו כיפין וכל קליפין  
 אטמרן בנוקבא דתהומא רבא ומלאכין קדישין יורדין לבני נשא ושמעין פתגמי  
 אורייתא מפי רעיא מהימנא דדרא ומפי כל חכימי דדרא וחדן וצהלן ורקדן  
 כבומטוטי חתן וכלה וחסדין מגולין מתערין בעלמא וברכאן עלאן סגיאן ורעותא  
 ורחמי וחנא וחסדא מקדם אבונא די בשמיא לעמא קדישא ולכל מאן דאית ביה  
 חיותא.

אדכר לך, ברהיכלא, מה דאמרן חסידין קדישין אדא דאתמר: "כל השערים  
 ננעלים חוץ משערי דמעה" — "דמעה פתחא תרעין, ברם חדוותא — תברא כל  
 תרעין"...

אנת, ברהיכלא, לא תתנשי מינך אף לרגעא חדא: "ד" צלך — קוב"ה צלא  
 דילך, והוא עביד לך מה מה דאנת עביד ואיהו אתנהג עמך כדאנת אתנהגת  
 עמיה". רעותא דילך ביה, רעותא דיליה — בר. כולא עלמא ידיעין דא, ברם ידיעה  
 דילהון לאו בפנימיותא דילהון איהי, ואף כד ידיעה דא דילהון עמיקתא איהי —  
 חיתתן לאו בידיעה דא אינהו. ידיעה דילהון — לחוד, ותיין דילהון — לחוד.  
 ועל דא ידיעה דילהון, אפילו כד אית בה נהורא, נהורא דא רק "אור מקיף" איהו  
 ולא "אור פנימי". אנת, ברהיכלא, ליהוי ידיעה דילך "דד" צלך" חיון דילך, חיון  
 דמלבר ומלגאן, אור פנימי דילך, רעווא דילך ורעווא דרעווין דילך, נשמתא דילך  
 ונשמתא לנשמתא דילך.

וכד ידיעה פשיטא דא איהי "אור פנימי" דילך, מיד נחתא נהורא חדא עלאה  
 מיניה ברזא ד"אור מקיף" ואוף נהורא חדא דא הוה על ידי חיון דקדושא ועבדיתין  
 דקדושא ל"אור פנימי" ונחתא נהורא חדא עלאה דעלאה ברזא ד"אור מקיף", ואף  
 איהי אתאכל ואתכלל ואתאחד בנשמתא דבר-נש דהוה ל"אור פנימי" וכ' עד רום  
 כל דרגין.

כללא דכולא: למיהוי קוב"ה בכל רגעא ורגעא חיותא דילך ואוירא דחיי  
 דילך. כל נשימה ונשימה דילך — ביה. ברם לאו בדלוגא תמטי לכל. האי, רק על  
 ידי עבדתא אריכתא וצלותא דאין לה הפסק, צלותא פנימא במלין פשיטין  
 דפשיטין ועם דא — נוקבין ויורדין עד התהום.

כגון:

אבא רתימי דילי, רעותא דנפשאי! אנת שדרת יתי לעלמא דא. על מה  
 שדרתני? בודאי בדיל למעבד שליחותך, אלפני נא, אבא רחמיא, מה אנא בעי  
 למעבד בימא דא ובכל יומא ויומא בגין למיעבד רעותך, מה אנא בעי למלל עם

בני נשא, דכולן אחוון דילי וכולן בנין דילך, מה אני בעי למיעבד האידנא ובכל עידן ועידן בגין דליהו חיינ דילי דכיין וקדישין כרעותך.

אבא דילי, דאנת הוא לבא דילי! הב לי כל אינון נהורין עלאין וכל מאנין דילהון וכל זיוא דנשמתא, בריות גופא, צלילותא דמוחא ובהירותא דדעתא וכל יכלתא וכל תקיפו למעבד מה דאנת מפקד יתי.

ואתון נשמתין קדישין דבכל דרא ודרא! אתון דעבידתון בכל ימי חייכון רעותא דקוב"ה בקודשא ובדכיותא, לווני באורחין דילי, סייעוני בעובדין דילי, צלו עמי והו עמי בכל עובדין טבין דאנא בעי למעבד.

נהורא דנהורין! נשמתא דכל נשמתין! אשר לי כל הני נשמתין קדישין דאינון קריבין לשורשא דנשמתא דילי. ליהו אינון אחידן בי, ואנא — בהון. ארים נא אותנא כולנא ושא על גדפין דחסדא דאין לו סוף.

כגוונא דא ליצלי ברה"כלא צלותא פנימא דיליה בכל יומא. ליצלי ברה"כלא צלותא דא במלין וצרופין אלין או במלין וצרופין אחריגין, ברם עקרא ושרשא דילהון ליהו תדיר.

צלותא דעניא דתביר לביה, ועם דא — כסופין שלהובין דברא למחזי סבר אפוי דאבוהי.

# 1

## חושם נסתרים

כשאנו רוצים להטעים את הדברים שאנו משיגים בהשכלה, להבליטם ולהדגישם, אנו משתמשים בציורים הלקוחים מן החושם והתושיות:

חכמה — "ולבי ראה הרבה חכמה ודעת"; בינה — "שמעה אזני ותבן לה"; הבחנה — "אוזן מלים תבחן וחק אוכל יטעם לו"; הרגשת הטוב — "טעמו וראו כי טוב ד'"; למוד וידיעה — "לכו לחמו בלחמי"; געגועים לאלהים — "צמאה נפשי לאלהים"; קרבת אלהים — "הוי כל-צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו בלי מחיר יין וחלב".

בטויים אלה אינם — כמו שחושבים אחרים — משל ומליצה, כי-אם ציורים מדויקים מועתקים מן התושם והתושיות אל השכליים. ואל התושם הפנימיים.

"חכמה" — עצם ההשכלה, עקרה, שרשה, מקורה, ראשיתה, הנביעה הראשונה, ההיולי שבה, תמצית תמציתה, עמדתה, בלי התפשטות לאורך ולרחב, בלי

תולדות ותולדות-התולדות; הגזע בלי הענפים הרבים המסתעפים ממנו; המעין בלי הנחר הגדול. המתפשט ממנו.

"חכמה" — הרעיון בראשית התגלותו. או־אז נרגיש בתוכנו, כי אור חדש נגלה לפנינו. הרי זה — הברקת הברק. הרגשת שכלית פנימית זו מתאמת בדיוק אל הראיה. אדם יושב בחשך. פתאם יבריק הברק והוא רואה. רעיון חדש נגלה פתאום בנפש, — ראית החכמה.

"בינה" — "הבנת דבר מתוך-דבר". הרעיון מתרחב, מתעמק, מתפשט, מוציא ענפים, פרחים, עלים ופרות, תולדות ותולדות-התולדות; הדבר אחד מתפרט לפרטים ולפרטי-פרטים; הרעיון הסתום, הכללי, התיולי, מקבל צורה ובפרטות — צורות רבות ("בינה מצירת ציורין" בקבלה). המעין היוצא מקודש הקדשים של החכמה מתפשט לנהר גדול ("רחובות הנהר").

הרגשה שכלית-פנימית זו מתאמת בדיוק אל השמיעה. ראייה — מקרוב שמיעה — מרחוק. "אינה דומה שמיעה לראיה". הראייה — תפיסת הדבר השמיעה — הדבר. אדם יושב כאן ושומע מה שמגיע לאוזניו. הרי הדבר כאלו מתרחק משרשו, מתגלגל ומתגלגל עד שמגיע לתוף האוזן של השומע. הבינה הרי היא — הרעיון בהתרחקו מן המקור, בהתרבותו, בהשתגשו, "אחת דבר אלהים, שתיים זו שמעתי"...

"דעת" — קביעת הרעיון, תקיעת מסמרים בדבר, החלטתו, ברורו. לפעמים — ההסכם להוציאו לפעולות. מזה — "דעות קבועות", מזה — "ישוב הדעת". הרעיון מוקף מכל-צד ונתפס היטב. הרגשה שכלית פנימית זו מתאמת גם אל הטעם גם אל המשוש.

"דע את אלהי אביך ועבדתו" — הדעת היוצאת לפעולות "אביך הלוא אכל ושתה... דן דין-עני ואביון, אז טוב — הלא-היא הדעת אותי נאום ה'" — הדעת בתור זנהגה.

מן הדעת במובן היחוד הגשמי ("והאדם ידע") לוקח הציור אל היחוד הרוחני שברוחניים — "ידעת היום והשבות אל לבבך. כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד".

מצבי-הנפש הפנימיים שבפנימיים גם הם מתאימים בדיוק אל החושים החיצוניים ואל החושיות.

"אם חפצים אנחנו — אומר שלגל בהרצאותיו על הפילוסופיה של השפה — למצא עוד פעם באותו האלף-בית של ההכרה, אשר היסודות הפרטיים בו מתאחדים להברות ולמלים ואשר האלהים בעצמו אבן הראשה בו, את ההתחלות

הראשיות של המדע הגבוה, אז עלינו לראות בהרגשת הרוח את המרכז החי של כל ההכרות שלנו ונקרת-היחוד של כל הנשגב... כבר ציינו רבים את האמונה, את התקוה ואת האהבה בתור ההרגשות היסודיות של הנצח. אם משיגים אנו אותן ההרגשות היסודיות או תכונות או מצבי-הכרה בתור מדע או תפיסה או אם משיגים אנו אותם, למצער, בתור כלי-השערה של האלהי, אז עלינו להשוותם, בין בנדון זה ובין ביחס אל כל צורה עצמית להם, אל החושים החיצונים ואל כלי החושים ההם. האהבה בראשית המגע המרעיד, בכח המושך הרצוף, ולבסוף — ביחוד השלם מתאמת אז אל עצם חוש ההרגשה החיצוני. האמונה היא היא השמיעה הפנימית של הרוח המביאה לנו ידיעה ממקום גבוה. התקוה היא העין, אשר באורה העמק היא רואה את העצמים הנמצאים במרחק רב ממנה ושלחם נתגעגע כאלו הם עומדים ונצבים ישר לפניה.

כל התגלות פנימית, כל הסתכלות בתוך-עצמו, כל השתקעות בעמק עצמו, כל ראייה מאחורי הפרגוד של ההכרה, כל הופעת רוחנית פתאומית, כל מה שאנו קוראים "אינטואיציה", הרי זה בעצם חוש נסתר המקביל בדיוק אל חוש-הראיה החיצוני. יפה הסביר דבר האינטואיציה אחד מגדולי פילוסופי אמריקה:

"כערך. התפיסה החושית של האדם למהותו החושית ואוצר ההכרה החושית שלו, כך ערך האינטואיציה ביחס אל המהות הרוחנית ואוצר ההכרה הרוחנית של האדם. הרי זו — חוש רוחני פנימי, אשר על-ידו האדם געשה כלי-קבול להתגלות האלהים והדעת אותו — אותו ואת סודות החיים והטבע — מתאחד עמו מתוך הכרה ומתקרב אליו, ועל-ידי-זאת הוא מכיר את טבעו הוא האלהי, את היותו בן-אל ואת בכורת-הרוח אשר לו. בכורת-הרוח זאת, הארת פנימית זו, אשר תצא מכח אל הפעל על-ידי התפתחות האינטואיציה ושכלולה בעזר האלהות, נותנת לנו את האפשרות לחדור עמק לתוך עצם מהותם, סגולותיהם וטבעיהם של כל הדברים, אשר נשים לב להם לדעתם ולבוא עד תמציתם... האינטואיציה הינה — אני חוזר ואומר זאת — חוש פנימי, שהוא פתוח לקראת כל ההשפעות וכל ההופעות ממש ככל החושים הפיסיים. ומשום שיש לאינטואיציה הכשרון המיוחד להבין באמתיות הדברים על-ידי אמצעים שהם בבחינת "כלי ראשון", מבלי היותה מושפעת מאיזה מקורות-הכרה חיצוניים, על כן נכנה אותה בשם הסתכלות פנימית, אינטואיציה (אין, רומית, פרושו: תוך, פנים; טואיציה — הסתכלות, הבחנה). כל התורות, ההתגליות והתופעות הפנימיות יסודן בהכרת הכשרון הרוחני הזה, עם כח-התפיסה שלו וכח הקליטה שלו, ההתדבקות השלמה ובעלת-ההכרה ברוח האב הנצחי ורצונו, שהורתה ולדתה כבסתחן הכי-עמק

ובנעגועים הכי-חזקים, מפלשת מבואות וקורעת חלונות ברוח בעזרתו של אותו החוש הפנימי, עד כי ההארה הפנימית נעשית בלתי-אמצעית-יונקת ממקור הדעת האלהית היותר עליונה ומשתתפת בעבודה עם האנרגיה של האלהות היכולה הכל. על-ידי-כך אדם נעשה חוזה וחכם-הרוזים".

אינטואיציה זו — במדה גדולה או מעטה — יש לפילוסופים אמתיים, למשוררים "בחסד אלהים", לאמני-אמת, לכל אלה שלא הטכניקה הטובה שלהם הרימת אותם למעלה-ראש, כי אם הרוח שבהם יצר יצירות-נצח. אינטואיציה זו מצלת אותם מן השגיאות ומן הטעויות, מראה להם את מרכז הנכוחה שבכל דבר, את המקום שבו שמים וארץ ישקו, פותחת לפניהם אפקים רחבים וגדולים, מביאתם לעמק רום ועמק שואל, מגוללת לפניהם את ספר העולם, והם קוראים מחשבות-עליון.

לכל-אלה מתגלה אינטואיציה זו, לרוב, בתור הרגשה פנימית, בתור אמת פנימית, שאינה צריכה לראיה, בתור מחשבה או בתור ציור.

אבל יש אנשים והמה מרעטים, אשר אינטואיציה זו מתגלה להם בתור מראה וחזיון. מה שאחרים חושבים ומרגישים הם רואים כמו בעינים החיצוניות. ממש. מה שבא לאחרים בתור שכל או בתור הרגשה עמומה, בא להם בתור דבר נעשה או הולך ומתהווה בפרטי פרטים.

ראיה מעין זו יש, לכאורה, לחולי-הרוח והיא רק חזון-תעתועים, לפי שראיתם היא רק רפלקסיה של החושים החיצוניים ויצורי הדמיון של המוח החולה. אבל ראיה אמתית בזה יש גם ל"בני-עליה שהמה מרעטים", ל"עולים בפרדס", "צופים בעינו של עולם" ו"מחפשים גנוי נסתרות".

המדע המטריאליסטי או גם המדע האידיאליסטי השטחי, המסתפק רק בפורמולות מטפיסיות מופשטות ורואה בהן פתרון של חידות-העולם, מעררב במכוון את שני מיני הראיות האלה: את הראיה של חולי-המוח ואת הראיה של בעל-מסתורין; אבל באמת הראיה הראשונה — ראית החלי — באה מן המוח החולה, והשנית — ראית המסתורין — באה מן אינטואיציה עמוקה שבעמוקות, יותר נכון, מן הצפיה. אשר בהלוות לה כח-מדמה עשיר בתמונותיו ונשגב בשאיפותיו, הרי היא רואה את האמת הגמורה, התוכית, הסודית או גם את המעשה הרחוק במקום ובזמן — בתמונות חיות, לפעמים בתור משלים, ולפעמים — בתור עצם ההשגות.

אמת היא רק, שצריך זהירות גדולה מאז בהתגליות אלה, לפי שלפעמים החיים הרחנניים התכופים והאינטנסיביים יותר מדי מולידים תופעות נפשיות

שאינן בריאות כל-צרכן. המדע השטחי רואה תופעות אלה והוא מוציא מהן משפט על עצם תכונתן של ההתגליות ההן ופוסל אותן. באמת שני דברים הם: ההתגליות — לחוד. והתופעות הבלתי-ראויות — לחוד. ההתגליות באות ממקור האמת, והתופעות הבלתי-ראויות — מן ההתאמצות הרוזנית היתרה, מן ה"הריסה לעלות" ו"מן הכלים שלא יכלו לסבול גודל האור"...

לפיכך צריך כל-מי שמרגיש בעצמו נטיה אמתית (לא דמיונית וחולנית) למסתורין, להסתכל תמיד בעצמו, לבקר תמיד את עצמו, להתרגל בחטוט ובנקור פנימי, בכדי שיוכל לבור את הבר מן התבן, את חזון-האמת מתעתועי החושים, את הנצח — מתעתועי החולף ועובר.

מדרגות רבות להתגליות אלה. תחלתן — החלום, סופם — חזון האמת אשר לחווייה. שלבים רבים לסולמו של יעקב אשר "מוצב הוא ארצה וראשו מגיע השמימה".

מי יעלה בסולם ההוא? רבים "הציצו ונפגעו", רבים "הכניסו ראשיהם בין הרים גדולים אשר רצצו את גלגלתם". רבים עלו במעלות אחדות, נפלו אחורנית ומפרקתם נשברה.

"מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו — נקי כפים ובר לבב"...

לעליה זו צריך האדם שיהיה, מלבד בעל אינטואיציה נשגבה מטבעו, — גם נך-החיים, גדל הרעיון, אשר מחשבתו דבוקה תמיד באלהי אמת.

## ז

### החלום

מי לא ידע, כי "החלומות שוא ידברון" וכי "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין"? מי לא ידע את התעתועים המתעים, את דמיונייה-שוא את הארג של תהו, גשרים של שממון, ימים של ריק, היכולות של אפס?

אבל לאט לך, הקורא! זכר-נא אתה את כל החלומות השונים אשר חלמת בימיך. האמנם לא קרה לך המקרה לקום פעם אחת בבקר ולהיות מלא-שמחה מאיזה "חלום-שוא"? האם לא קרה לך המקרה לקום פעם אחת בבקר ולהיות נבוכ ותועה בלי דעת פתרון החלום אשר חלמת?

או האם לא קרה לך מימיך לראות בחלום איזה דבר טוב או רע, להסיחו

מדעתך ולעזובו ולהתפלא לאחר עיבור ימים ושנים על בוא דבר החלום בכל פרטיו ופרטי-פרטיו?

או האם לא קרה לך מימך לעמול הרבה בבקשת תרוץ לקושיא חמורה, בבקשת פתרון לשאלה מתמטית חמורה, בבקשת דרך לצאת מן המצר של איזה עסק רע, להנחת הכל ב"צריך עיון גדול", לשכב ולנוח ולמצא בלילה. — בחלום — או תכף בקומך בבקר את מבוקשך?

האמנם לא ידעת אף אחד מן המקרים האלה? התעשת-נא. בודאי שכחת מה שראית או לא שמת לב כראוי למה שראית, או — מה שיקרה לרוב — ראית גם זכרת, גם שמת לב אליו, אלא שהתאמצת להסירו מלבך בחזקה מחשש "אמונת-שוא", פגם ב"השכלה" או "מה יאמר המדע"...

האמנת יותר מדי ב"מדע" המופשט ובמסקנות מקובלות מאנשי המדע בתקופה ידועה, מסקנות אשר לא אתה בעצמך באת אליהן מתוך מחקר חפשי, ברור, נקי וטהור, אלא שבאו אחרים אליהן מתוך תיאוריות מפולפלות, הרבה יותר מאשר ראית בנפשך והרגשת בכל נימי נפשך ובכל עצמות מהותך. דחית את האמת הברורה המורגשת לעצמך מפני האמת שירשת מאחרים, והכל בשביל שלא לכפור חס ושלום אף רגע במה שמקובל בחוגים ידועים ל"מדע".

אבל מה יועיל מדע מקובל באיזו עת מן העתים, אם העובדות מוכיחות את ההפך ממה שהוא מחליט? המדע צריך להבנות על יסודן של העובדות, ולא להטות את העובדות, להכחישן ולכפור בהן. העובדות של החיים הפנימיים בכל העתים והזמנים מאשרות ומקיימות את מציאותם של חלומות-אמת בתוך כל חלומות-ההבל הרבים כנות שאנן במדבר-ציה וכאי נחמד בלב ים...

למאמין די לי אם אזכיר לו את חלומות-האמת, שעליהם יסופר בכתבי-הקדש: חלומי של יעקב, חלומותיו של יוסף, חלומי של פרעה, חלומי של גבוכדנצר, חלומותיו של בלשצר, חלומותיו של דניאל, ועוד, ועוד.

אבל המשכיל המודרני ישיב על זה: כל-אלה דברי אגדה...

נניח. לרגע, שכן הוא. אבל תאמנם לא ידע גם המשכיל המודרני, שביסודן של "אגדות"-העולם (ספורים על חלומות-אמת כאלה ישנם לא רק לישראל, כִּי-אם גם לכל העמים העתיקים והחדשים) מונח תמיד או איזה מעשה שהיה או איזה השקפה בריאה, ברורה ונכונה או איזה רעיון עולמי גדול?

ומה הוא הגרעין הבריא המונח בכל-אופן בכל אותן ה"אגדות" על-דבר החלומות, אם לא זה, שבאי-עולם מדור דור עמדו על טיבם של החלומות, חקרו, דרשו ומצאו, שיש בין החלומות, הרבים, שבכלל אך שוא ידברו, גם כאלה,

שמגלים הם מראש מה שבוא יבוא לאחרי ימים ושנים או גם לאחר "עדן ועדנים", לאחר תקופות רבות?

אבל אם גם לא נשים לב ל"אגדות"־העולם — בחשבנו אותן ל"מיטב השיר", בלי כל גרעין של אמת — הלא סוף־סוף אין לנו כל זכות לאמר לכל האנשים היחידים בדור ודור שספרו לנו על חלומות־האמת שלהם: כחשתם, שקרתם, כזבתם!

הן רבים מאלה האנשים מסיחים לפי־תומם הם ואין להם כל חפץ וכל כונה לסעת בנו את האמונה בחלומות. ומדוע זה נכחש בספורי־התם אשר להם? ואף גם זאת: הרבה מאלה המספרים תמימים וישרים היו, אנשים שמעולם לא הוציאו דבר־שקר מפיהם, ומדוע רק בזאת ישקרו ויכזבו?

האבוא לחזור היום על כל מה שמסופר בענינים אלה מדור לדור? יכלו הגליונות, והדברים לא יכלו. אביא אפוא רק דוגמאות אחדות, בין מחלומות פרטיים שונים ובין מאלה שיש להם ערך היסטורי.

"רעה אחת לי — מספר תלמידו של אמרסון, רלף ולדה טרין, בספרו "החיים באין סוף" — עתונאית ידועה העורכת תמיד מאמרים בעזרת החלום. באחד הלילות קבלה צו מאת העורך שלה לערוך מאמר ולגמרו לבקר הבא. נושא המאמר היה דורש, מלבד עמל ושקידה רבה, גם ידיעת דברים רבים. הענין, שצריך היה לדון עליו, ידוע היה לידידתי אך במעט מן־המעט ודורש היה ידיעות רבות ושונות, שאי־אפשר היה להשיגן בלילה בשום אופן, מלאה תפונה הלכה למטתה, סדרה היטב את ספקותיה, ערכה אותם באופן שתוכל להשיג איזה הארה בחלום, נרדמה, וישנה כל הלילה, כמה בבקר — והנה כל אשר שאלה אמש עומד לעיני־רוחה. רגעים אחדים שכבה אט — והמאמר כולו ערוך ומסודר לפניו. תיכף לקחה את הקסת בידה, כתבה וכתבה כמו לו היתה המזכרת של עצמה".

ד"ר קרנר בספרו "די זעהערין פאן פרעואסט" וב"בלאטער פאן פרעוארסט" שלו מביא גלוי־אמת רבים ושונים, מבהילים ומפליאים, לא רק של האשה הסמבולית שרפא, כי אם גם של אנשים פשוטים ובריאים. כן הוא מספר, למשל, על סוכן־כספים אחד, שחסר לו לפי חשבונו סכום ידוע ולא ידע סבת החסרון בשום אופן; תשעה ירחים תמימים עמל למצא את החידה ולא מצאה. אחר עבור זמן רב זה ראה פעם אחת בחלמו והנה מי־שהוא אומר לו: הלא לי נתת את הכסף החסר לך. בבקר קם ממסתו והנה — החידה נפתרה!

בספרו "מאגיקאן" מספר ד"ר קרנר, שראו, רופא ידוע, משיג את כל הרפואות

היותר אמתיות והיותר נחוצות וכל האמצעים והתחבולות לרפאות חולים מסוגנים רק בעת השנה — בחלום.

ככה מספר הרופא מאגננות בספרו "דע טאבאקא", שהשיג דברים רבים, גדולים ועמוקים בעניני רפאות רק בנפול עליו תרדמה, בנוח חושיו החיצונים. ככה מספר הפילוסוף קרל די פרל בספרו "די מאגיע אלס נאטור-וויסענשאפט" דברים נפלאים, שקרו בענין זה למלומד אחד בימי-הבינים, טרטמיוס שמו, שהשיג כל מה שהשיג וגלה כל מה שגלה רק בעזרת מה שנגלה לו בראשונה בחלום ואחר-כך נתאמת לו על-ידי נסיון ברור ומדויק. גם את ראשית הכתב למד רק באפן זה. אביו-חורגו, שגדל אצלו, לא רצה ללמדו מלאכת-הכתב כשם שמנע ממנו כל ידיעה. שנה תמימה ענה הנער את נפשו, צם, בכה והתפלל לאלהים, שיאיר עיניו באין מורה ומנהל. באחד הלילות נרדם וראה לפניו נער לבוש פאר ובידו שני לוחות: על הלוח האחד — ציורים שונים, ועל הלוח השני — אותיות. "בחר לך — אמר לו הנער — באחד משני הלוחות". טרטמיוס, שנכסף והתגעגע בכל עז נפשו ללמד מעשה הכתב, בחר באותיות. "שאלתך נתונה לך — ענה לו הנער — שמע האלהים את תפלתך". בקומו משנתו — החל לכתוב ולקרא.

בשנים האחרונות פרסם הפרופיסור ד"ר זיגמונד פרויד ספר גדול בשם "די טרוימדיטונג" (לייפציג אונד ווין, 1914). בספר ההוא מתאמץ בעל המדע למצוא את פתרון כל החלומות בדרך פסיכוגי-פסיכולוגי. כל החלומות המענינים ומפליאים לפעמים הם, לפי שיטתו, זכרון ראיות, רשמים, חפצים ומאויים, לפעמים ברורים וידועים לנפש, והרבה פעמים אי-ברורים ואי ידועים לנפש, שנשארו מתחת למפתח-ההכרה. כל אלה הרשמים וכל אלה המאויים סופגת וקולטת הנפש לתוכה לא רק מימי הילדות ואילך, כי-אם גם מימי היניקה ואילך. אין לך כל רושם קל שבקלים שיאבד. אין לך כל תאות-הנאה, אפילו קלה שבקלה, שתכחד מן הנפש. הכל שמור באוצר הנפש, אם לא בהכרה, הנה מתחת להכרה. מתהום זה צפים ועולים זכרונות ורפלקסים שאינם מגיעים להכרת האדם, בהיותו משתמש בחושיו החיצוניים ופקחות-הכרתו. כיון שנרדם וישן האדם, מיד המוח מציר ציורים שונים מאלה המאויים הכמוסים ומן הרשמים הדקים. בעיקר: החלומות המלאים ענין הם תולדות מאויי-בשר כמוסים של האדם, שנשארו מתחת למפתח ההכרה או שהכרה מבטלת ושוללת אותם תמיד.

פרויד אסף חמר רב ומשתמש הוא בחמר הזה בחריפות מיוחדת לתכלית שיטתו.

את החלומות הוא מביא מספרים רבים שונים ומספורי אנשים נאמנים ואף-גם חלומות-עצמו הוא מנתח ופותר באופן זה.

אבל בשעה שאין המדע החיצוני מעורר את עין הבקורת הפנימית שלנו הרי רואים אנו עד-כמה כל מיני השיטות האלה וכל מיני הבאורים השונים אינם מספיקים. ראשית — הנתוח של פרויד משאיר אחריו פרטים, והם, לפעמים, דוקא היותר חשובים, שאינם נכנסים כלל וכלל לתוך אותם הפתרונים שהוא את שנית — פתרוניו עצמם הם תמיד רק מעין "יש לישב בדוחק". מכניס הוא את פתרוניו לתוך חידות-החלום על-כרחם. המעין היטב בפתרונים, מסתכל ומתבונן בהם בעין חדה, רואה שהחלום לחוד, והפתרון — לחוד... שלישית, וזהו העיקר — נהג פרויד כמנהג הרבה בעלי-מדע בדורות האחרונים: לא עשה את הסנדל לפי מדת הרגל, כי אם עשה את הרגל לפי מדת הסנדל. הוא אסף חומר רב, אבל רק את החמר, שהיה מתאים מתחלה לאותה ההשערה ששיער מראש. הוא מביא מן הספרים הרבים, העוסקים בעניני החלומות, רק אותם שאפשר להכניס באיזה אופן שהוא לחוג השערתו. אבל מה פתרונם של אלה החלומות, שאינם נכנסים כלל לתוך העוגה אשר עג לו פרויד? כלום אפשר לבטלם בדבור אחד: "שקר והבל-הבלים"? הרי מובאים הם באותם הספרים עצמם שמהם פרויד מביא את הדברים המתאימים לחפצו. והרי ממה-נפשך: אם מאמינים אנו לאותם הספרים ולספורים שהם מביאים, הרי יש שם ספורים רבים שאין פתרוניו של פרויד הולמים אותם כלל; ואם איננו מאמינים להם — הרי אין להשען גם על הדוגמות, שהוא פרויד, מביא, וממילא כל שיטתו נשארת בלי כל יסוד...

הננו רואים אפוא, שעם כל מה שהאוצר שמתחת להכרה באמת רב הוא, איננו מספיק, בכל זאת, לפתור את כל החלומות השונים המלאים ענין. צריך אפוא להניח ליסד מוסד, שמקור החלומות לא תמיד הוא בהכרה ובמה שמתחת להכרה, כי אם לפעמים, גם במה שמעל להכרה או מחוץ להכרה...

אביא בזה גם חלומות אחדים, שנוגעים הם לא רק לאנשים פרטיים, כי אם גם לעמים. הנני מביא למשל מקרה אחד מהרבה מקרים כאלה.

נמנו וגמרו בסוד הרציונליסטים, שכל המשיחים שקמו להם לישראל אך "משיחי-שקר" היו. אבל האם גם רבי שלמה מולכו היה רק "משיח שקר"? הן אדם קדוש וטהור היה, אדם שהקדיש כל רגע ורגע משנות חייו לגאולת עמו, אדם שספג לתוכו את כל הדמעות של עמו וכאב את כאב כל הדורות, אדם רב-התבונה ורב-הכח, שבימי עלייתו שרה עם חשמונים ואפיפאורים ועם אבירי-עולם

ויוכל להם, וכאשר נגזרה עליו גזרה — עלה על המוקד וקדש את השם בשמחה רבה.

רבים ספרו על מאורעות חיי האיש הנפלא ההוא, אבל עוד לא הושם לב כראוי לעובדה הידועה לכל, שהוא, מולכו, ראה בחזיונו גם את השנה וגם את היום שבו ישטוף הנהר את רומי — והחזיון בא כתומ. כל מה שתזה מולכו — נתיקים בפרטי פרטים...

סופרי קורות-הדורות מביאים עובדה זו, ביתר העובדות מימין זה, אגב-אורחא, וגם גרץ שלנו, השונא הגמור והמוחלט לכל דבר שיש בו שמץ של מסתורין, מכרח היה להביא דבר זה לא בתור אגדה, כי אם בתור מעשה שהיה. אבל צריך לשום לב לעובדות כאלה: אם יש חלומות וחזיונות המראים ומגלים לא רק מה שיש ומה שהיה, כי אם גם מה שיהיה, ואף גם מה שיקרה לעמים ולארצות, הרי כל הרציונליסמוס עקור הוא מן השרש...

ישם-נא הקורא לב לעובדות כאלה, שנאספו על-ידי ר' מנשה בן-ישראל בספרו "נשמת חיים" מתוך הרבה ספרי יון ורומי. משיבים על זה: רבי מנשה בן ישראל שטחי היה, נוטה להזיה היה. מאמין היה באמונות שוא. אבל כלום לפילוסופיתו אנו נזקקים כאן? העובדות שהוא מביא מתוך סופרים נאמנים הרי עובדות הן. אם גם נטיל ספק בקצתן, הנה על רבות מהן חותם האמת טבוע. אם נקרו ויאתיו חלומות וחזיונות-אמת כאלה, אל נא נדחה את השאלות, שהם מעוררים, בקש של מדע מדומה!

ואם מעט לקורא מעשים כאלה, יעבר-נא גם על חזיונות-האמת שמביאים רבי שמואל דוד לוצטו (במכתביו, "כרם-חמד". תרט"ז); ואם גם מקצת אמת יש בחזיונות חלומות אלה, יש גם בכח המקצת ההוא להביא אותנו לידי מחשבה, שיש לאדם לא רק חושים גלויים, כי אם גם חושים נסתרים.

## ח

### לך לך

קול ד' קורא אל כל אדם בכל מקום ובכל זמן: עזב-נא, בן אדם, עזב נא. עזב נא את תאוות הבשר שבהן אתה קשור אל החומר, עזב-נא את כל ההרגלים שבהם אתה קשור אל העולם המוגבל בחושים, עזב-נא את גאות לבבך, עזב את יחס משפחתך, עזב את דעותיך הקדומות ואת אמונות-השוא אשר לך. לך ובקש

לך ארץ רחוקה, ארץ עליונה, ארץ של שמים. איפה תבקשנה? איפה תמצאנה?  
לך ובקש!...

אין האלהים אומר לאדם: שם ושם היא הארץ הדרושה לך, כי אם כה דבר  
האלהים לאדם: ארצך — בתכלת אין סוף, במרחב אין קץ, בהוד התעלומה, בסתר  
האור, בחביון הרז...

"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך". מקרא זה מפוצץ כפטיש, לא רק  
כל שרירות-לב וכל תאות-לב, כי אם כל האמונות והדעות שבהן חיים רוב בני  
האדם.

... כי מה הן אמונותיהם ודעותיהם של רוב בני האדם? מאמינים הם, ראשית כל,  
ביופי המיוחד של הארץ שבה נולדו. כאדני השדה קשורים הם בטבורם אל  
הארץ-המולדת שלהם. קוראים הם לזה — פטריויטיזם. מאמינים הם, שארצם היא  
ארץ מיוחדת שבארצות ושצריך להפקיר הכל בשביל קיומה והצלחתה, הפרחתה  
ושגשוגה. מאמינים הם, שלגבי "ארץ המולדת" הכל שרוי ומותר. שופכים הם  
דמי אחיהם בשביל הטובה המדומה של הפטריויטיזם שלהם. ובת קול מפוצצת על  
ראשי התרים: "לך לך מארצך". אמת, שחן מקום על יושביו, אמת שתביבה עליך  
הארץ אשר כלכלה וגדלה אותך והיניקה אותך מלשדה וחביבים השמים הפרושים  
על ראשך, אמת שצריך אתה לעבוד ולעמול בשביל ארץ-מולדת זו, אבל יש דבר  
רם מאהבה זו כרום שמים מעל הארץ והוא — הארץ הבלתי נראת לעיני בשר,  
כי אם האלהים מראה אותה לקרוביו, מראה ומסתר, מבריק ברק ומעלימו.

וממולדתך — אף אלה האנשים שמשוחררים הם משעבודו של הפטריויטיזם  
אינם יכולים להשתחרר משעבודו של הלאום. "רגש הלאום" מושך את האדם  
בחבלי קסם עד שהוא רואה בו חזות הכל. אם לאומו מחזיק באמונות ודעות  
נפסדות הוא חושב, שגם עליו להחזיק באותן האמונות והדעות. אם לאומו משעבד  
עמים אחרים, מושל בהם בחזקה, מכניעם, מרוצצם ומשברם, הוא חושב, שחובה  
קדושה מוטלת עליו להשתתף גם הוא "בעבודה לאומית" זו. או אז בוא יבא דבר  
האלהים לאדם: "לך לך ממולדתך"!... החזק רק בטוב ובקדוש אשר בלאומך,  
אבל לא ב"איגואיסמוס" שלו, לא בשאיפתו לשררה ולכבוש...

"ומבית אביך" — אף אלה האנשים שמשוחררים הם גם מדעות הקדומות של  
הפטריויטיזם הגס וגם מן הלאומיות הגסה, קשורים הם בכל זאת אל המנהגים  
המיוחדים והאמונות והדעות המיוחדות של בני משפחתם. הסביבה פועלת עליהם  
ומשפיעה עליהם בלי כל מעצור. קרבנות הם על מזבחיו של אליל המודה ושל  
דעות האנשים המקיפים אותם. מושפעים הם מן הסביבה מדעתם, ושלא מדעתם,

ובשעה שכל אחד מהם אומר: "אני חושב כך וכך", "אני אומר כך וכך" או "אני רוצה כך וכך" באמת לא הוא הוא הרוצה וחושב והאומר, כי אם — הסביבה שהוא חי בה עם זדונותיה ושגגותיה, טעויותיה וקלקוליה...

"אל הארץ אשר אראך". סופו של המקרא קשור בראשו, "לך לך — לעצמותך, לשורש נשמתך העליונה" \* והיא היא באמת גם הארץ העליונה, שהאלהים מראה אותה למבקשים אותו באמת. ומה היא מהותה של אותה הארץ? ההכנעה התמידית לזיו העולם, הבטול התמידי, העמוק והמוחלט לאור אין סוף. כי מהי מהותה העקרית של הנשמה האלהית? — בקשת הטוב האלהי המוחלט, ואי אפשר לה לנשמה לבקש טוב מוחלט זה כל עוד שהיא שקועה בטוב מדומה, במה שנחשב לטוב בעיני בני העולם אבל, לא בעיני מי שיושב בצל העולם, בעיני "כל סוכה, שוכן בערפל".

על ידי בטול בא האדם להשגה, ועל ידי ההשגה — לבטול עוד יותר, וכה הולך הדבר וחוזר ונשנה עד לאין סוף, כי "כן רצונו יתברך, שבעולם הזה יהיה רק יגיעה ולא מנוחה" \*\*. ולפיכך סדר ההשגה כך היא: "על ידי מה שמשותק (האדם) להשיג ולשמוע בקולו ית' זוכה לשמוע ואח"כ צריך להכניס להשגה בעומק הלב, שתביאנה לתת לב יותר בעומק להיות תשוקתו יותר לשמוע וכן תמיד" \*\*\* ו"הכלל כי זה צריך להיות תמיד רצון האדם רק לשמוע ולקבל מה שאינו יודע (שאינו שיעור לידיעתו ית' כראוי) להיות בטל יותר ויותר" "ותמיד צריך להיות בחינת ראייה והסתכלות והאזנה לקבל מה שלמעלה מהשגתו על ידי ביטול שכלו וידיעתו עתה" \*\*\*\*.

מאמר זה שנאמר לאברהם נאמר הוא תמיד לכל באי עולם, אלא שעיניהם סגורות ואזניהם אטומות או, כמו שאומר הזוהר, "וי לאינו דשנתא בחוריהון" ... והרי כך מצינו גם במשה:

"קול לו — קול אליו, משה שמע וכל ישראל לא שומעין". "יכול מפני שהקול נמוך? תלמוד לומר: את הקול. מה הוא הקול? הוא הקול המתפרש בתהלים: קול ד' בכה, קול ד' בהדר, קול ד' שובר ארזים" ...

\* אלשיך ו"מגן אבות" להקדוש מקאפוסט.

\*\* "שפת אמת" להקדוש מגור.

\*\*\* שם.

\*\*\*\* שם.

קול ד' בוקע כל חללו של עולם, ובכל זאת הכל חרשים לגביה, ורק יחדי סגולה הם אשר כרה להם אלהים אוון לשמוע "וישמעו ויאזינו, ויאזינו ויחשבו, ויחשבו וידעו, וידעו ויעשו" \*

ואחד הוא דבר האלקים ורבות, רבות נשמע ממנו. מתפרש הוא לדרכים ושבילים רבים, יורד הוא עד עומקי המעמקים ועולה הוא לגבהי מרומים, אבל יש לו גם לבוש חצוני, גופי, גשמי, מעשי. יורד הוא הקול מרום אין סוף דרך עולמות אין חקר ועובר הוא את עולם האצילות, את עולם הבריאה ואת עולם היצירה עד שהוא בא לעולם העשיה. וכשהוא בא לאוון האדם הפרטי השומע ועושה הרי הוא מקיים את הצווי האלהי הנשגב במעשה פרטי המתאים לאותם תנאי החיים ומצבי החיים שבהם הוא נמצא ושצריך הוא לתקנם ולהעלותם.

## ט

### הרואה והנראה \*\*

וירא אליו ד'. שלשה דברים בראיה: (א) הרואה, (ב) הנראה, (ג) הראיה עצמה, הפרוצס של הראיה \*\*\* במחזה האלהי הנראה תמיד קודם לרואה. כי מי הוא הרואה? — האדם. ומי הוא הנראה — האלהים. מי שם באדם את רוח קדשו? — האלקים. על כן נאמר: "היה דבר ד' אל אברם במחזה" (בראשית ט"ו א'). הנראה או הנשמע כאן — דבר ד' — קדם לאברם — החוזה. ככה יאמר תמיד בכתבי הקודש: "ויאמר ד' אל..." "וידבר ד' אל..." משונה הוא חזיון זה שנאמר בו: "וירא אליו ד'" הרואה — אברהם — קדם לנראה — ד'. מדוע? והנה גם זאת: תמיד מזכירים את הרואה בשמו: אברהם, יצחק, יעקב, משה, ופה נזכר הרואה רק ביחוד שאליו — וירא אליו ד' — מבלי הזכרת שם הרואה. מדוע? "הדא הוא דכתיב: ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה" (מדרש). לאחר שנמול אברהם, לאחר שהקריב קרבן מבשרו, לאחר שנעשה תמים ("התהלך לפני והיה תמים"), האיר אור האלהות בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, או אז

\* חובת הלבבות שער הפרישות.

\*\* פרק זה הוא נסיון לקרוא ספורי התורה בהקשבה נשמטית מיוחדת, הרי זו הקשבה לריתמוס האלהי. הסוד יוצא כאן מתוך עומק הפשט עצמו. בחרתי בספור ההתגלות באלוני ממרא (בראשית יח), לפי שהוא מבוא גדול להשגת תנאי הנבואה.

\*\*\* יזכור נא המעיין את "שכל, משכיל ומרשכל" של קדמוני הפלוסופים.

ראה את האלקים מעצמו ומבשרו, ראה את האלקים לא בתור חזיון הבא מן החוץ, כי אם בתור חזיון הבא דרך עומקי העמקים של הנשמה. הגלוי בא אליו לא דרך האור המקיף, כי אם דרך האור הפנימי.

על כן נאמר פה: "וירא אליו ד'", הרואה קודם לנראה, לפי שפעולת הראיה באה כאן לא רק מן הנראה כשהוא לעצמו, כי אם בעיקר מן הנשמה האלהית של הרואה, שהתעלת והזדככה כל כך על ידי הקרבן עד שהשתקף בה, כמו באספקלריה המאירה, אין סופיותו של הנראה.

על כן לא נזכר פה גם שמו של הרואה, לפי שבכל ראייה החוזה מרגיש באיזו בחינה שהיא את עצמו בתור יש בפני עצמו, ואולם פה התאחדו והתלכדו הרואה והנראה, הנשמה ואלהיה, אביה, עד שהיו לאחדים ממש. אין כאן מקום לאברהם בתור איש, בתור יש זנפרד, כי הכל כאן — השם.

באלוני ממרא. שלא תטעה לחשוב, שראיה זו, מתוך שהיתה נשמתית-פנימית, היתה רק ראייה שכלית מופשטת, שהיא מחוץ לכל מקום ולכל זמן ולכל דמות נגלית, בא הכתוב להשכילך, כי אף כאן התלבש האור האלהי בדמות נבואית חצונית ("כבוד נברא" לפ"ד הכוזרי), בתוך גבולי המקום והזמן. המקום — "אלוני ממרא"; הזמן — "והוא יושב פתח האהל כחום היום"...

"כחום היום" — השוה: "וישמע את קול ד' אלקים מתהלך בגן לרוח היום". האדם הישר, הטבעי, הקדמוני, שמע קול ד' "חוצב להבות אש" וגם "קול ד' על המים", שמע "קול ה' בכח" וגם "קול ד' בהדר", שמע את קול ד' ברעם הרעם ובברק הברק, ראה את ד' גם בסערה גם בדממה. את קול הדממה שמע בנסות היום, בנשוב רוח צח משיב נפש. בנשיבה חרישית זו קול אלקים מדבר אליו תחנונים, מיסר אותו כאשר ייסר האב את בנו ("ויקרא ד' אלקים אל האדם איכה" — "לאן נטה לבך" ? — סנהדרין) "כחום היום" ראה תגבורת האור, החסד והשפע, הנה שמש המזרח מופיעה בכל חומה ותקפה ("הוציא הקב"ה חמה מגרתיקה") שולחת את חצי חמתה אל חול המדבר, מלהטת ושורפת את כל עשב, כל ציץ כל פרח, אבל פה "באלוני ממרא" — סוכת שלום פרושה והשמש היא פה — "שמש צדקה ומרפה בכנפיה".

"וישא עיניו וירא". האדם החצוני, הארצי והמשוקע בחושיות, הרי חושינו ואבריו נושאים אותו. האדם מהלך ורגליו נושאות את גופו, ידיו נושאות משא, עושות מלאכה, מגישות אוכל אל פיהו; עיניו נושאות אותו, אוניו מביאות לו כל צליל, כל הגה, אבל האדם הנשמתי, המחשבי, הרוחני-פנימי, הטמיר, לא עיניו נושאות אותו, כי אם הוא נושא את עיניו. רואה הוא לא מה שמביאה לו

הראיה החצונית, כי אם נושא הוא את עיניו בכונה פנימית קדושה, שבא לאחר התרכזות הרוח ארוכה ועצומה, אשר תראה לעינים הפנימיות ולעינים החצוניות לא תראה...

והנה שלשה אנשים נצבים עליו. בנוהג שבעולם אדם רואה את הבאים אליו לא בבתי-אחת כאלו צמחו מן הארץ או נפלו מן הרקיע, כי אם רואה אותם בתחלה בהיותם רחוקים ממנו, כמו בעד ערפל, אח"כ הם הולכים ומתקרבים אליו והוא רואה דמות אנשים, הם מתקרבים אליו והוא רואה את תבניתם, הם מתקרבים ונגשים אליו עוד יותר. הוא רואה אותם סביבו, רואה גם את שרטוטי פניהם, אבל כאן חפץ כשנשא את עיניו ראה פתאום לפניו — "שלשה אנשים נצבים" בלא כל הליכה הדרגית, כי אם בטיסה אחת, כאשר ירוץ הברק ויראה פתאום לעין הרואה. והנה שלשה אנשים נצבים עליו. ראה אותם כעומדים מסביב לכבוד השכינה כמו: "שרפים עומדים ממעל לו" (ישעיהו) וכמו: "ויבאו בני אלקים להתיצב על ד'" (איוב). המלאכים נראים תמיד לחוזים כמו עומדים הם מסביב למלך ד' צבאות לשרתו.

וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה. משונה היא ראייה זו מן הראיה הראשונה ("וישא עיניו וירא"), לפי שבראשונה ראה רק ראייה כללית ועוד טרם ידע מי ומה הם אלה האנשים ואם כדי לרוץ לקראתם בחום היום, אבל אח"כ, כשראה אותם נצבים מסביב לשכינה, הרגיש כל תוקף קדושת מלאכיותם ומאחר שנתלבשו לפניו בדמות אנשים חפץ להראות לפניהם כאלו גם הוא רואה אותם רק בתור אנשים וירץ לקראתם ויכניס אותם אל ביתו בכבוד, כמכניס אורחים פשוט.

ואולם יש בריצה זו, מלבד הריצה הגשמית הפשוטה, גם ריצה רוחנית, שאיפת פנימית שבפנימית, חזקה שבחזקות, להתעלה, להתקדש, להתרומם, לעזוב את האהל — את החומר — ולעלות למדרגת "שלשת האנשים", למדרגת המלאכים, ואחרי כן — כשילוד אשה כבר מטייל בין מלאכי מעלה — הוא "משתחות ארצה" חפץ הוא לחבר את הארץ עם השמים, לקשר את המדרגות העליונות עם המדרגות התחתונות, להוריד את השמים ארצה.

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך. אברהם ראה לפניו בחזון זה ואת הכבוד בעצם הודו וראה לפניו גם שלשה מן העומדים ראשונה במלכות השמים מתיצבים לפניו בדמות ארצית, בדמות אנשים, וראה והכיר מתוך זה, שיש להם איזה ענין וחפץ פה בארץ, שעל כן בלבשם לבוש ארצי הם צריכים גם לנקודת-משענת ארצית. על כן חלה את פני האדון ד' צבאות

לכל יסלק כבודו ממנו עד אשר יכניס את האורחים אל ביתו, עד אשר יכין לפניהם את זה המגע בגשמיות הדרוש להם.

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ. ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וגו' וימהר אברהם האהלה וגו' ויקח חמאה וחלב וגו' אל "שלשת האנשים" פנה ככל אשר היה רגיל לפנות אל האורחים הבאים אליו. רעבים וצמאים ועיפים מחול המדבר ומשרב היום, שנתן להם מים לרחוץ רגליהם, צל לגנוח בו ולתם להשביע את הרעבון, אבל בתוך כדי דברים רמו רמו להם באופן דק, שמבין הוא מי ומה. הם אנשים אלה —

כי על כן עברתם על עבדכם. שהרי לבשתם לבוש גראה לעינים, בכדי שתהי לכם איזו אחיזה בגשמיות ויראה על ידי זה פעל האלהים באופן יותר מוחש ומורגש לבני אדם, ואם כן איפוא — התנהגו ככל אשר יתנהגו שוכני בתי-חומר. ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך. המחשבה הגדולה מתלבשת בראשונה במאמר, ואח"כ בא — המעשה. בראשונה באה בשורת ההריון והלידה —

שוב אשוב אליך כעת חיה. כ"ח עתים הן (קהלת) עתים לטובה, ועתים — לרעה. העת הזאת של ירידת המלאכים לא היתה עת של טובה, שהרי ירידה זו הביאה עמה מות וכליון לארצות סדום ועמורה ויושביהן, אבל — "שוב אשוב אליך כעת חיה", שוב אשוב אליך לאחר שנה, בהיות אז "עת חיה", עת שמחה וגיל, ששון הלידה.

ומתי שב המלאך ? לא מצאנו בכל הספור הזה שום מקום שיאמר בו, ששב המלאך. לאחר שנה, ובכל זאת הנה הדבר היה, באמת שב המלאך —

"והנה לשרה בן". בנו של שרה, יצחק, הלא הוא היה התגשמותה של מדת הגבורה האלהית, הפחד האלהי ("פחד יצחק" "ויחורד יצחק חרדה גדולה עד מאד") "וד' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ד' לשרה כאשר דבר". דבר אלהים, מדת הגבורה, גבריאל, הלא הופעתו באה גם ביצחק עצמו, שדניה כולו מרכבה למדת אלהית זו, "והנה לשרה בן" בבן עצמו שפוקדה בו שרה שב המלאך המבשר\*.

ושרה שומעת פתח האהל. אברהם ראה את המלאכים "וירץ לקראתם מפתח האהל" ושרה נשארה על מקומה. אברהם רץ אל מדרגותיהם של המלאכים, אבל האשה נשארה "בפתח האהל", רק בפתח...

\* ביסוד של פירוש מלים אלו מונח רעיון של הקדוש ר"פ מקאריץ ז"ל.

ושרה שומעת פתח תאהל. שרה השיגה את המלאכים ואת הבשורה שלהם רק בשמיעה ולא בראיה. הראיה מדרגה גדולה מן השמיעה\*. הראיה — חכמה (ולבי ראה הרבה חכמה ודעת); השמיעה — בינה ("לשמע אוזן שמעתך, ועתה עיני ראתך"). הראיה — לפי הקבלה — אבא; השמיעה בינה. החכמה היא פעולה גברית (דוכרית); הבינה — קבלת הפעולה התפתחותה, שגשוגה והפרחתה. מכל אשר עבר לעיני אברהם רק הרגש הרגיש שרה בשמיעה פנימית אלהית שלה.

הוא אחריו, והוא בעצמו, הכבוד העליון, כעומד מאחרי הפתח ("קול דודי דופק — פתחי לי אחותי רעיתי, תמתי"), הוא בעצמו — הוא הנסתר שבנסתרים — עתיקא.

## י

### שמחה

"עבדו את ד' בשמחה, באו לפניו ברננה". אית אתר דלא אתפתח אלא בנגונא. השמחה משברת כל המחיצות. כשהמחיצות נשברות, רואים והנה הכל — אין, יש רק ד'. כשהאלהים עושה משפט, כשהכל רואים את י"ד' — העולם ומלאו מתמלא שמחה "ישמחו השמים ותגל הארץ, ירעם הים ומלואו... לפני ד', כי בא לשפוט את הארץ" כשנעשה דין במצרים — "וירא העם את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים וייראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת..." היראה, האמונה והשירה באות אז כאחת...

"הוד והדר לפניו עז וחדות במקומו". במקום שהאלהים מופיע בין בחדס ובין במשפט — הלאה כל הכעור והנוול שבחיים! הלאה כל השפלות והעבדות! הלאה כל העצלות והעבדות!

במקום שהאלהים מופיע — נשברות קריות־תהו, נופלות חומות־בבל, שוקעות ערי־חטא, הרי־אפל נעלמים, הבריחים נגדעים, בתי הכלא נפתחים...

## יא

## אהבה ויראה

אברהם אמר: "אנכי עפר ואפר". משה אמר: "ונחנו מה". זה סותר בהחלט לאותו מצב הרוח של בעלי האקסטוזה הקצונית. (ביחוד בין הנוצרים), שבדבקותם הם מדמים את עצמם כל-כך מתאחדים באלהים, עד שהם והאלהים — אחד. באמת צריך הנברא לזכור תמיד, שהוא רק נברא, אין, אפס.

"במקום גילה, שם תהא רעדה", במקום הדבקות היותר גדולה וההתאחדות היותר עצומה צריכה להיות גם יראה עצומה, נסיגה לאחור. גם באותה שעה עצמה, שהנפש מגיעה בהתלהבותה עד לידי התכללות באור אין סוף, היא צריכה לזכור את אפסותה המוחלטת כשהיא לעצמה, ואותה הזכירה מביאה לידי אמתת השפלות, ואז, כשמתאחדות באמת "השפלות והשמחה" אזי האדם מרגיש קרבת אלהים. במקום ה"רצוא". צריך להיות גם ה"שוב". יותר נכון: ה"רצוא" וה"שוב" צריכים להיות ברגע אחד. "ואם רץ לבך — שוב לאחד" באותו רגע עצמו של ההתכללות צריך האדם לא רק לחשוב, כי אם גם להרגיש בעמקי המעמקים של נשמתו: "מי אנכי, בריה שפלה מעוטה בדעת, לפני תמים-דעים..."

אף כי מעלת האהבה גדולה לאין-קץ, בכל זאת הסימן האמיתי לקרבת אלהים אמיתית היא דוקא — היראה הגדולה. לפיכך כשראו בני ישראל "את ה' הגדולה אשר עשה ד' במצרים", כש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל", אף על פי שבודאי הרגישו אז את האהבה היותר עצומה שהרי עין בעין ראו את ישועת ד', את הגאולה הגדולה וחרות העולם, בכל זאת לא נאמר: "ויאהבו העם את ד'" כי אם "וייראו העם את ד'". ככה נאמר אצל יעקב, כשראה "סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה" ושמע את הדבור הנשגב "והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך" — "מה-נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים"... במקום האהבה, הגילת וההודיה — באה היראה הגדולה, כשכבש אברהם את ארבעת המלכים וראה עד כמה האלהים קרוב לו בכל קראו אליו, הלא לבו ובשרו רננו לאל חי והוא, אברהם, בעל החסד, בעל האהבה בודאי שנשמתו עלתה באתבה ובהודיה על כל גדותיה, אבל באותה שעה עצמה היתה כל כך מלאה פחד מהדר גאון ד', רעדה לבשה ופלצות אחזתה, עד שהיה צריך לבוא דבור מיוחד להרגיע את אברהם: "אל תירא אברהם — אנכי מגן לך"...

הרגשת החסד הגדול מביאה את אבות ישראל דוקא לידי הכנעה והתקטנות. ככה אנו מוצאים אצל יעקב אבינו: "קטנתי מכל החסדים והאמת"...

עתה צא וראה, מה בין אבותיהם של ישראל ובין בעלי האקסוזה הנוצרית... רק המלאך "די מדרוהי עם בשרא לא איתוהי" יש אשר במסרו לבני אדם את דבר האלהים איננו אומר: "כה אמר ד'", כי אם מדבר הוא כאלו הוא והאלהים — אחד, ככה אנו מוצאים בספור על דבר העקדה: "ויקרא אליו מלאך ד' מן השמים ויאמר אליו: אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה, כי עתה ידעתי, כי ירא אלהים אתה".

רק למלאך נתנו זכות כזו, אבל לא לבן אדם יהיה מי שיהיה. רק משה היה האחד שעלה לפני מותו, כמדומה לי, למדרגת ההתכללות הגמורה באלהות, עד שהיה יכול לדבר בסגנון של אחדות הצורה ויוצרת...

על כן נאמר במשה לפני מותו: "ויצו את יהושע בן נון ויאמר: חזק ואמץ, כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי ואנכי אתה עמך". מי הוא אותו ה"אנכי"? הלא משה הוא המצוה ליהושע! ומי הוא זה אותו ה"אנכי", אשר יהיה עם יהושע אחר מות משה? אבל משה, ה"דעת של כל ישראל", "בעלה דמטרוניתא", היה אז, בהפרדו מן העולם הזה, כל כך חי ודבק ומתאחד באלהים, עד שתיה יכול להגיד כמו מלאך — "ואנכי אתה עמך"...

## יב

### פתאם

"ועברתי בארץ מצרים" — אני ולא מלאך; "והכיתי כל בכור" — אני ולא שרף; "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" — אני ולא השליח. "אני ד'" — אני הוא ולא אחר.

היוצר הקדוש ברוך הוא — אומרים בעלי הסוד — לעבור במצרים בכבודו ובעצמו, כי כל כך גדול שר החושך וגברת הקלפה, עד שלא היה כח בשום מלאך או שרף להתגבר על הקלפה ההיא. לכן הופיע הקדוש ברוך הוא באורו הרב והנורא פתאם. על שרש נשמות ישראל, כדי להוציא את הנשמות ההן מתחת יד הטומאה החזקה. בכל הישועות שנעשו להם לישראל התרבה כח הקדושה לגמרי, אבל ביציאת מצרים האירה האורה פתאם שלא כסדר הדרגות ממטה למעלה, כי אילו נתעכבו שם ישראל אף רגע כמימרא לא היו יכולים לצאת משם לעולם, כי היו נכנסים בשער הנו"ן של הטומאה. כיצד היתה הגאולה הפתאומית? הברק

הבריק האלהי על שורש נשמות ישראל להוציאן מתחת יד הקלפה הקשה, וממילא יצאו גם גופות ישראל לחרות מתחת יד פרעה... מי שמתבונן למצב הגשמי הנורא של בני ישראל עתה בימי מלחמת העולם ולמצבם הדתי-המוסרי הנורא ממנו הרבה ולמורי-השקר המתעים אותם מכל עבר ופנה ועם זה עוד לבו מלא תקות לימים טובים מאלה, בהכרח הוא, שיזכור עתה "זמן יציאת מצרים", בהכרח הוא, שיקוה לאותו ה"חפזון", לאותה ההופעה הפתאומית, לאותו הברק הנפלא מקוה אני רק ל"עושה נפלאות גדולות לבדו" ולעת אשר "פתאם יבוא אל היכלו האדון, אשר אותו אנו מבקשים". בחפזון יצאו בני ישראל משערי הטומאה, שבהם הם משוקעים עתה עד הצואר, בהגלות נגלות עליהם אל אלהי אבותיהם ובהזריחו בבת אחת אור ושפע רב אצילות על שרש נשמותיהם, וממילא יצאו גם גופותיהם לחרות...

## יג

עם ר' ישראל בעש"ט

(שיחת דמיונית)

— מה נשמע אצלכם, בעולם השפל ?

רע, רע מאוד, רבי.

— אל תאמר כן, בני. אין רע במציאות כלל. ישנן רק מדריגות שונות בטוב. מה שאתם, בני העולם השפל, קוראים "רע", הוא רק מדרגה תחתונה שבטוב. כשהמטאטא מכה את הילד — אי לו לילד ומר לו, אבל המטאטא עצמו צורך יש בו...

כשענה פרעה את בני ישראל זעקו אל האלהים מעבודתם הקשה, אבל בסדר ההשתלשלות צריך היה שימצא מקום גם לפרעה ולגזירותיו... הלא למדת, בני — "ופרעה הקריב — פרעה הקריב את ישראל לאביהם שבשמים"...

— הנקל לך, רבי, להגיד דברים כאלה בשביל שאתה נמצא עתה בגנוי מרומים, אבל מה נאמר ומה נדבר אנחנו החיים בתוך ענויי-מות ופוגרומים... — מה אתה אומר "פוגרומים" ? מה פרושה של מלה זו ? בימי שנות מגורי על אדמתכם לא שמעתי מלה כזו...

— "פוגרומים", רבי, הם הם אותם מעשי רצח עצמם של ההידמקים והקדרים

שהיו בימך, אותן השחיתות ואותם מעשי האונס, אלא שהשחיתות שבימכם היו גזירות ו"גזירה עבדא דבטלה" ועתה הן — שיטה. הן מרעילות ומשחיתות כל רגע מרגעי חיינו. אין הן מסתלקות מאתנו אף לשעה קלה. כשחדלות השחיתות בארץ אחת, מיד הן צצות כעשבי-מוֹת בארץ אחרת. בימך היו עורכי הטבח לבני ישראל — ריקים ופוחזים, עתה יש ביניהם גם פרופסורים וסטודנטים. עתה עוסקות לפעמים גם מלכויות במעשי רצח אלה...

— הכיצד? גם מלכויות? ומה אומרים על זה השרים של מעלה?

— בודאי אתה מיטיב לדעת זאת ממני, רבי...

— דבר אין לי ולהם עתה. בשעה שהייתי מטה בגוף הייתי מעביר ומחליף את השרים בכל ראש חודש ניסן. עתה הנני מופשט מכל זה לגמרי. אין עולמכם עם כל בראיו ועניניו חשוב בעיני לכולם...

— וישראל? הלא אתה אמרת: "באתי לעולם רק בשביל ללמד שלשה דברים: אהבת המקום, אהבת התורה ואהבת ישראל", כלום אינך מרגיש עתה את הצער הגדול של ישראל?

— דבר זה אין אני יכול להסביר לך כל זמן שאתה נמצא בגוף. אנחנו בעולם העליון רואים את כל הדברים ומרגישים אותם באופן אחר לגמרי... רק אחת אני יכול להגיד לך: הנני עמכם עתה, כאשר הייתי עמכם בהיותי לבוש לבוש של גוף...

— הא כיצד? אין כל העולם שלנו חשוב בעיניך לכולם ועם כל זאת אתנו אתה בצרה?

— איני משתתף אתה בחיי הגוף שלכם, אבל שרוי אני בצערו של הניצוץ האלהי, שישנו בכל אחד ואחד מכם...

— אפילו בחוטאים?

— גם בחוטאים, בני, הלא ידעת מה שלמדתיכם: "חטא — אלופו של עולם מוסתר בתוכו". בכל חטא מוסתר באלפי אלפים הסתרות ניצוץ אלהי המחיתה, בסוד: "רגליה יורדת מות", רגלי המלכות יורדת לתוך עולם הקלפות להחיותו... "הניצוץ האלהי" קבור וטמון הוא בכל החשכיות בסוד "גלות השכינה". משם, מתוך החשכיות, הוא צועק ובוכה ומתחנן: הוציאני מכאן, הצילוני, שחרוני, צרפוני, טהרני, העלוני למקורי העליון. הצדיק מעלה אותו, בסוד: "מוריד שאול ויעל". אבל גם כל איש יהודי מעלה אותו בלמוד התורה, בכל מצוה שהוא עושה, בכל כונה טובה שהוא מכוון —

והלא ידעת גם את זאת שאין חטאו של בני-ישראל דומה כלל לחטאו של בן

עם אחר. עוד בשעה שהייתי לבוש בתוך הגוף שמעתי פעם אחת את מיכאל, אפטרופסא רבה ד'ישראל, מלמד זכות: אפילו בשעה שבן-ישראל עושה פסלנות, הוא עושה זאת בשביל שצריך הוא לשלם שכר למדו בעד בנו...

— אבל כל זה, רבי, אפשר שאמת הוא רק בנוגע ליחיד הנכשל בחטא ועושה אחר כך תשובה מעומקא דלבא או שהצדיק מעורר את ה"אהבה המסותרת" שבלבו, את הנקודה האלהית, אשר היתה בבחינת שינה בלב, בסוד "וייקץ כישן ד'", אבל לא בנוגע לקבוצים שלמים הסרים מדרך הישר.

— וגם הפעם שכחת, בני, מה שאמרתי. זכר נא את אשר הגדתי בעת שיצאו הפרנקיסטים מכלל ישראל. הלא כה היו דברי אז: "השכינה מקוננת ואומרת: כל זמן שהאבר החולת מחובר בגוף, אעפ"י שהוא מדולדל, עדיין יש תקוה, אבל כשנכרת כולו מן הגוף אין לו עוד תקוה..."

— רואה אני אותך, רבי, בוער באש אתבה לישראל, כמו בהיותך בגוף עלי אדמות. אין אתה חפץ להרחיק ולדחות כל יהודי, יהיה מי שיתיה, ואולם היודע אתה, רבי, כי עתה סרים חלקים גדולים של העם מדרך התורה ואין עוד כל תקוה, כי ישובו, יען כי הם חושבים את עצמם, ודוקא את עצמם ליהודים אמתיים. את מעשה העון שלהם הם חושבים דוקא למעשים טובים, וכלום ראית מימך אדם שב-תשובה על מעשים טובים שעשה?

הפרנקיסטים לא יכלו להשאיר תלויים בין השמד והיהדות. מוכרחים היו איפוא לנטות לכאן או לכאן: או יהודי, או ארמא... שונים מהם היהודים הסרים עתה מדרכי התורה. אלה הסרים-הסוררים המציאו להם שיטות משיטות שונות אשר על פיהן אפשר להיות בבחינת "פסיק ראשית ולא ימות"... לחיות בלי דעת, בלי תורה, בלי יהדות ולהשאיר ביחד עם זה "יהודים אמתיים" "יהודים נלהבים" "יהודים לאומיים", וכיצד ישובו כל אלה?

— הורני נא, בני, דרכי אלו המחנות שזכרת. אולי יש להם עוד תקוה. "זחשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח".

— יש לנו, רבי, כמה מיני מפלגות: (א) מפלגות הדואגות רק לרבונו של עולם. (ב) מפלגות הדואגות גם לרבונו של עולם גם לעם ישראל. (ג) מפלגות הדואגות רק לחלק קטן של בני-ישראל — לבעלי מלאכות, לפועלים, וכדומה.

אם כן איפוא הלא כולן רק לטוב הן שואפות, ולמה לא יעשו כולן אגודה אחת לעשות את הטוב בעיני האלקים ולבנות את בית ישראל?

דא עקא, רבי, שרק בפיהן הן דורשות את האלהים או דואגות לשלום ישראל או לשלום חלקים שונים מבני ישראל, ובלבבן — שנאה ומשטמה בשעת שעומדות

הן מסטרא דימינא, ובשעה שעומדות הן מסטרא דשמאלא — גם שנאה ומשטמה, גם כפירה והריסה, אם כן איפוא: כפירה והריסה ושנאת חנם... כל זמן ששטן זה של שנאת חנם מרקד בתוככם, קשה באמת להעלות ארוכה למכאבכם... אבל למה מחשים הגדולים שבתוככם? כלום אין הם יודעים, שה"בית השני נחרב על עון שנאת חנם" ושהתקון צריך להיות במקום הקלקול דווקא? — גדולינו יודעים זאת וגם אלהים הם לדבר לפעמים על שלום ועל אחדות, אבל דווקא בשעה שמדברים הם על שלום ועל אחדות, שאול השנאה הולך ומתרחב וטהום הפרוד הולך ומתעמק...

— מפני מה?

— משום שבשעה שאיזה גדול בתוכנו קורא לשלום ולאחדות, הוא מכין: רק לי ולמפלגתי תשמעו, וכל מי שאיננו שומע לי ולמפלגתי נוח לו שלא בא לעולם.

— קשה באמת למצוא תקון למעוות גדול זה. הלא זוכר אתה בודאי מה שהגדתי בהיותי בגוף אתכם: נאמר: "ותשלך אמת ארצה" וקשה: מרגניתא טבתא דא, חותמו של הקדוש ברוך הוא, מתגוללת בעפר, ומדוע אין איש מרימה? והתירוץ: אין איש חפץ לכפוף את קומתו... אבל אי אפשר להעלות את המרגלית מן העפר אלא אם כן כופפים עצמם מתחלה... והוא הוא הבטול... כמו שנאמר ללבנה: "לכי ומעטי את עצמך"... את עצמך דווקא... את כל עצמותך ומתותך. "ולעולם ימכור אדם את כל מה שיש לו ויקת מנעלים לרגליו" מנעלים לכל רגילותיו... צריך לבטל ולהכניע את כל מיני הרגילות בשביל הכרת האמת. צריך הוא האדם שיעמוד על דעתו, אבל צריך הוא שיניח את דעתו הפרטית לגמרי, בשעה שמתנוצצת לפניו דעת עליונה ונשגבה ממנה... בכל אופן צריך הוא האדם הרוצה לגשת אל האמת לעקור מלבו כל פניה, כל גאות וכל תאות כבוד... גדולים, כפי שרואה אנכי, אינם מוכשרים לכל אלה הבטולים, ואפילו בשעה שהם רחוקים מפניות, כבוד ותאוה, אי אפשר להם להקרבת העצמיות שלימה וגמורה.

— והגדולים שהיו בימך, רבי?

— גם הגדולים שהיו בימי לא נוקו מן המחלוקת. הלא ידעת, בני, עד כמה גדלת ועצמת המחלוקת עלי בימי ועד כמה התלקחה המריבה עלי ועל תלמידי אחרי מותי. הלא ידעת אש זו שלחלק יצאה בין בני ישראל עד שהחריבה קהלות ועירות ובן קם נגד אב ואב נגד בן ואחים מרחם התיצבו כצוררים מרחם, ואברכים יקרים, חסידי עליון, מוכרחים היו לגרש את נשותיהם, לנוס מבתיהם

ולקחת כלי גולה בידיהם ובכל מקום שגלו הדליקום החרמות והרדיפות, המכות והענוים.

— אבל היו בימי גם גדולים אחרים. היה היו כאלה, שיראו יראת הרוממות קדושה ונוראת מפני הוד האמת. היו גם כאלה שהגיעו לידי הקרבת העצמיות מוחלטה כגון: הרב מפולנאה, המוכיח. ר' אריה ליב, ה"מאיר נתיבים", המגיד מזלששוב המגיד מרובנה, ועוד.

— אבל מה נעשה עתה, רבי? השה הוא בין שני הזאבים... הרועים נמים או מריבים זה עם זה ומקללים זה את זה ו"בין וי לזה נבקע השה..." וישנם גם רועים אשר רק את עצמם הם רועים, את בשר הצאן יאכלו, את צמרם יגיוזו, ובהתנפל זאבי ערבות על הצאן הם נסים לנפשם או גם עוזרים הם לזאבים... — אך קול ענות אנכי שומע... קול המענה את הנפש... אבל כלום אין כל קו אור עליון בוקע אליכם?

הגיעו אלינו קוי אור מן המערב — מאירופה. הגיעו אלינו קוי אור גם מן המזרח — מאזיה, מערש ילדותינו, מארץ מולדתנו, מארץ קדשנו. עתה נסתלקו קוי האור, ואנחנו מגששים בחושך עב כפול ומכופל...

— טועה אתה, בני, אור הבא מלמעלה לעולם איננו מסתלק לגמרי. האור מסתלק רק לעיני בשר, אבל נשאר הוא תמיד בחביון עוז עליון וחוזר ומתגלה בשעה הראויה לכך. השמש שוקעת במערב לא למען השאר שם, כי אם למען לשוב ולהופיע למחר ממזרח. האור שנתגלה לכם בין ממזרח, בין ממערב, לא היה אור מתעה, כי אם הארה דהארה, נוגה חלש: מאור התקיף של הגאולה.

— מה פרושה של "הארה דהארה"?

— כשיתגלה אור הגדולה בכל תקפו לא יהיה עוד כל מקום להסתרות. כי אז יקוים: "וראו כל בשר יחדיו" ויקוים: "והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה" ויקוים: "אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ד'", אבל, מתוך שאור הגאולה הופיע אליכם בבחינת הארה דהארה, הבהיק והבריק בנשמות ונסתלק לזמן קצר או ארוך מאופק הראיה שלכם.

— ומדוע נסתלק האור באמת מאופק ראיתנו?

— בשביל שברדת האור אליכם לא מצא את הכלים המוכשרים לקבל אותו, ככתוב: "מדוע באתי ואין איש, קראתי ואין עונה"...

— ומתי תהיינה הנשמות בבחינת כלים לקבלת האור העליון הבוקע אליהן?

— התעמק במכתב שכתבתי לגיסי ר' גרשון מקיטוב על עליית נשמותי בשנת תק"ו, וזבין.

— התעמקתי הרבה בדברייך, מורי ורבי, אבל מה נחמנו מכתב התגלות שלך, מאחר שהגדת בו, כי המשיח יבא רק אז כאשר הכל ידעו ליחד יחודים כמון — ומתי יבא קץ הפלאות הזה? מתי ידעו כל באי עולם, ואפילו רק כל בני ישראל, ליחד יחודים כרבי ישראל בעש"ט?

אמנם כתבת במכתבך, שמסרו לך בהיכל המשיח גם שלשה שמות ושלש סגולות, שנקל מאוד ללמוד אותם, אבל מה הם שמות וסגולות אלה? מה יושיענו אלה השמות והסגולות מאחר שלא נתון לך רשות לגלות אותם אף ליחדי סגולה ואף לגיסך הקדוש מקיטוב לא נתן לך רשות לגלות אותם?

אמנם מספרים על אחד קדוש\* שהיה לומד את מכתבך בדרך קביעות, והיה אומר שבתוך מכתבך עצמו מרומזים אלה השמות והסגולות אשר לא נתן לך רשות לגלות לאיש, אבל מה יושיענו גם גלוי דעת זה, מאחר שאין אנחנו יודעים איפה ואיך נרמזים אלה השמות והסגולות?

מתוך מכתבך יודעים אנו רק את זה, שיש בכל אות עולמות ונשמות ואלהות והם מתקשרים ומתאחדים יחדיו ואח"כ מתקשרים ומתאחדים האותיות ונעשה מהם תבה ומתיחדים יחוד גמור באלהות, וכשנעשה יחוד עליון זה כל העולמות מתמלאים שמחה וחדות לאין קץ.

ואף משל משלת לנו:

"בהבינך שמחת חתן-כלה בקטנות ובגשמיות, מכל שכן במעלה עליונה כזו". יודעים אנו ממכתבך גם את זה, שצריך להתקשר, להתאחד ולהתאגד באותיות כלומר באורות שבתוך האותיות בכל עת שלומדים ומתפללים, חושבים מחשבות קודש ועושים מצוות ושהנשמה שלנו צריכה לעלות ולהכלל תמיד "בין עולמות נשמות ואלהות" ולשמוח בשמחתם, אבל מי ומה אנחנו, שניחד יחודים כאלה ונשמח שמחה עליונה קדושה זו? מה אנו יודעים עתה מכל אלה? חלק גדול מאתנו מתפלל, לומד ועושה מצוות רק מתוך "מצות אנשים מלומדה" חלק עוד יותר גדול מאתנו עוזב גם את רגילות העבודה לד', מתוך שמאס בה, וכיצד נעלה, נבוא ונגיע עתה לידי "יחודים"? האין זה לעג לרש?

— טועה אתה, בני בשתים. ראשית, אינך משיג עדיין את ענין היחודים בכל בהירותו, ושנית, אתה שוכח תמיד את הכתוב: "אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה"...

טועה אתה בענין היחודים, לפי שעדיין חושב אתה, כאשר יחשבו רבים,

שהיחודים הם בעיקר ענין של כוונות וצורפים של אורות, שעליהם מרמזות האותיות. באמת אין הדבר כן. בודאי שצריך לכוון כוונות ולצרף צורפים בשעה שעושים יחודים, אבל צריך להקדים לכל הכוונות והצורפים את הגודל ואת הגבורה ואת בהירות הקדושה של נשמת האדם המיוחד את היחודים ההם. הלא ידעת, בני, שבשעה שהיו פותחים איזו קמיע, שהיית כותב בשביל מי שהוא, לא היו מוצאים בה כל דבר מלבד המלים: "ישראל בעל שם טוב"... אם כן איפוא, דע לך בני, שלא על ידי מה שימצאו אנשים הלומדים את הקבלה ומחקים את מעשי המקובלים הגדולים ירדו אורות עליונים חדשים למטה, כי אם על ידי מה שנשמות מוארות באור האצילות ואורות אזור הגבורה של מעלה יתאחדו בקדושה ובטהרה למען האיר לכל באי עולם באור החכמה, הבינה והדעת, אהבה ויראה וכל המדות הטובות ו"באתערותא דלתתא — אתערותא דלעילא" במדה שכחות הקדושה מתאחדים בפעולה החדית למטה, מתאחדים כוחות הקדושה למעלה ונולדים אורות חדשים אשר "עין לא ראתה" אותם עוד ויורד שפע עצום של חיים וחסד מעילא לתתא...

— אבל כיצד יעשה פלא גדול זה? הנקל להגיד: "התאגדות הנשמות". אבל דווקא לנשמות גבוהות קשה מאד להתאגדות. דווקא בין הנשמות הגבוהות גדול מאד פרוד הלבבות והדעות. ביחוד גדול מאד פרוד הלבבות והדעות בין הנשמות הגבוהות שבדורנו, "בסוד כל המקודש יותר — חרב יותר" ובסוד "שבירת הבלים"...

— גם בזה אתה טועה, בני, חושב אתה, שבימי נקל היה הדבר לאגד ולחבר בני אדם, בשעה, שגם בימי קשה היה המעשה הזה כמו בימיך. גם לי קשה היה מאד לצעוד את הצעדים הראשונים. ימים רבים בקשתי אנשים כלבבי ולא מצאתים. בתוך ישוב גדול של יהודים התהלכתי כבתוך מדבר. שנים רבות נדדתי מהר להר, מעמק לעמק, משדה לשדה ומיער ליער. ואף גם אז, בשעה ש"נתגלית", קשה היה לי להאיר לנשמות, לצרפן, להעלותן ולהוציא את כל ניצוצי הקדושה שבהן מן ההעלם אל הגלוי — כקריעת ים סוף. ביחוד קשה היה לי לאחד ולהעלות את נשמות אלה שחשבו עצמם לצדיקים, כמו שהמלצתי פעם אחת על זה את המשנה: "איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים". איזהו מקומן של זבחי היצר הרע היותר רעים? דווקא בתוך אלה החושבים עצמם לקדשי-קדשים...

אבל — "אחור לא נסוגיתי". הלכתי בדרך עבודתי מבלי נטות ממנו אף כחוט השערה. בעמל אין קץ בקשתי עד שמצאתי את הנשמות הקרובות לי, צרפתי,

זקקתי אותן, אגדתי אותן לאגודה אחת והורדתי מלמעלה אורות חדשים בשבילם ועל ידם.

ואתם מה אתם עושים? הנקל לכם לנטות מן הארץ אשר התויתם לכם; מפחדים אתם מן הרדיפות, הרשעות והליצנות; מפחדים אתם פן תשארו לבדם ופן ילעגו ויבזו לכם בני העולם; מאמינים אתם יותר מדאי במה ש"אומר העולם" וממעטים אותם להאמין במה שמתגלה לכם עצמכם בתוך נשמותיכם בשעות ההתבודדות; חשים אתם יותר מדאי למה שיאמרו הבריות, אפילו בשעת שאתם מבטלים בלבכם את העולם כולו עם כל שטותיו והבליו... לא הבנה והסתכלות חסרות לכם, בני הדור של עכשיו, ואף גם עומק לא יחסר לכם. ומה הוא הדבר החסר לכם ביותר? גבורה פנימית חסרה לכם ואף גם חירות פנימית חסרה לכם. אין לכם העוז והאומץ לעזוב את העולם של תהו שאתם נתונים בו וללכת לאשר יקראכם קול האלהים שבתוך הגשמה...

הנה אתם מלאים יאוש עתה. באמת רע ומר לכם עתה, לפי מושגי בני האדם. קורעים אתכם לקרעים ומשברים אתכם לשברים וישועה רחוקה מכם. ואנו בני הדורות הקודמים, כלום לא קרונו כל אלו הצרות, הרדיפות והנגישות? אבל אנחנו זכרנו תמיד: "כי אשב בחשך — ד' אור לי" ואת הכתוב "חדות ד' היא מעוכם" ושמחתנו בודאי גדולה היתה שבעתים אם היינו זוכים בימינו לראות מה שזכיתם אתם.

— מה זכינו לראות?

— לו יהי גם זה, שזכיתם לראות את השמש העולה על הרי יהודה. אנו, בימינו, כשהיה אחד מאתנו רוצה לנסוע לארץ-ישראל מוכרח היה לעבור את כל שבעת מדורי הגיהנם וגם אז רק לעתים רחוקות מאד היה משיג את חפצו. ובדידי היה עובדא. כל ימי שאפתי לארץ הקדושה, במסירות נפש עשיתי את דרכי, וסוף כל סוף מוכרח הייתי לשוב מסטמבול לביתי. ואת הרפתקאותי הרבות של רבי נחמן נכדי בנסיעתו לארץ הקדושה הלא יודע אתה בודאי, ואתם הלא זכיתם לראות כמאת וחמשים אלף יהודים בארץ ישראל. מאה וחמשים אלף מבני ישראל בארץ ישראל — מאה וחמשים אלף עולמות... אורות גדולים יורדים לעולם, אעפ"י, שדרך שחיטות וחרבונות הם באים. בימי היה האדם העובד ביגיע כפים — כחמור למשא. עתה יש לו הכרת האדם שבו ולוחם הוא על זכויותיו וכבודו. מלחמה זו ארוכה היא, עוד רב, רב הוא הדרך עד להשגת היושר והכבוד וההכרה, הגמורה של ערך האדם, אבל האור בא יבא. לבני ישראל קשה אלפים הדרך ההוא, כי נמצאים הם תמיד בין הפטיש והסדן. מכים אתכם גם המושלים

גם המשתחררים, גם האדונים, גם העבדים, גם בעלי-ההון גם העובדים. אבל כך הוא דרך הלידה. "אין פתיחת הרחם בלי דם".

העולם שוקע עתה בטומאה ובאפיקורסות. זוהי הצרה היותר גדולה של זמנכם. אבל — "גם זה יעבור". העולם יראה סוף. כל סוף את בבואת עצמו, יחרד ויבהל מפני החושך של עצמו ויפרוש ידיו לד' בתפלה ובתחנונים ובלב צרף ומזוקק ומלא אמונה אומן.

ועל היחידים שבכם, בעלי נשמתין. עלאין ואמיצי לב. למהר ולהחיש את הזמן המקווה שהוא בהתאגדם יחד ביחודא שלים — בשורש השרשים.

## יד

חסידות שלעתיד לבא

(שאלות ותשובות)

— אל מה אתה שואף ?

— שואף אני להשיב לתחית את החסידות הישנה, את חסידותו של הבעש"ט, ולהעמידה על יסודות המותאמים יותר לשנים אלה של עקבתא דמשיחא.

— ומהי היא מהותה העיקרית של חסידות הבעש"ט ?

— עיקר מהותה בשלש האהבות שהורה הבעש"ט: אהבת המקום, אהבת ישראל ואהבת התורה.

— ומה חדש הבעש"ט באהבת המקום ?

— עד הבעש"ט היו מבינים ומשיגים את אהבת המקום הטהורה (באהבת תלויה בדבר, אהבה לשם השגת אריכות ימים, "בני חיי ומזוני" עושר וכבוד, אינני מדבר פה כלל) על דרך שאוהבים "מלך מפואר" או "חכם גדול", ובאופן היותר טוב — כשם שאוהבים בנים את אב רחמן. בא הבעש"ט ולמד, שצריך לאהוב את המקום באהבה שיש בה צמאון עצום, התלהבות עצומת ו"חשק עז מארי", כפי בטויו של רבי ישראל נגארה, הממלא את כל הנשמה וכל הגוף גם יחד עד מבלי השאר עוד כל מקום לשום אהבה אחרת.

— היתה הבעש"ט הראשון שהורה ולמד אהבה כזו או היו גם גדולים אחרים

שקדמוהו בענין זה בבחינת ידועה ?

— גם לפני הבעש"ט נמצאו גדולים אחדים, שהשיגו את האהבה לד' בתור

חשק.

— ומי היו הגדולים ההם ?

רבי סעדיה גאון, ר' אלעזר רוקח, ר' יהודה החסיד, קרוב לזמן הבעש"ט — ר' ישראל נגארה, ובזמן הבעש"ט — ר' חיים בן עטר.

— ושאר גדולי ישראל כר' בחיי אבן פקודה, הרמב"ם ודומיהם, כיצד הבינו והשיגו הם את האהבה לד' ?

— הם השיגו את האהבה לד' בתור פעולה שכלית, הכרתית, ידיעתית.

— ורבי סעדיה גאון, הרוקח, ר' יהודה החסיד, ר' ישראל נגארה. בן עטר והבעש"ט, כלום אין הם מודים, שאהבת ד' צריכה להיות שכלית-נשמתית ?

— גם הם דורשים שכל, הכרה וידיעה, אבל דורשים הם, ביחד עם זה, שאהבת ד' תשקיע בתוכה את כל האדם : את הרעווא דרעווין שלו (הרצון העליון הכללי שלו) ואת כל רצונותיו הפרטיים, את כל תשוקת החיים שלו, את כל מחשבותיו, דבוריו ומעשיו.

— הרק מנשמתם העליונה הכירו את האהבה העצומה ההיא או שראו אותה גם אצל אחרים ?

— כבר ראו אהבה עצומה זו אצל המשורר :

— כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים ...

צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים ...

מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ ...

כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם ...

— ומאחר שאהבה עצומה זו כבר מצא לה בטוית הגמור בפי המשורר האלהי,

מה חדשו בזה ר' סעדיה גאון והבאים אחריו ?

— רבי סעדיה גאון והבאים אחריו עשו מדבר שכשירה — דבר שבמצאיות

חיי יום, רגע ורגע, מדבר שברגעי רוח הקודש — הכרחיות גמורה, כאויר לנשימת.

— ומה חדש בזה ר' ישראל בעש"ט ביחוד ?

— עם כל מה שר' סעדיה גאון והבאים אחריו מפליגים, מעריצים ומקדישים

את האהבה לד', הינה אצלם, בכל זאת, רק "מצות עשה" ככל יתר המצוות, בשעה

שאצל ר' ישראל בעש"ט היא — הכל, הציר שעליו סובבים כל תורותיו, דבוריו,

עשיותיו וספורי מעשיותיו ?

— ומה חדש ר' ישראל בעש"ט ב"אהבת ישראל" ?

— עד ר' ישראל בעש"ט היתה "אהבת ישראל" זו, לרוב, רק אהבה לטובים,

בא הבעש"ט ולמד אהבה לכל ישראל, לא רק לטובים, כי אם גם לבינונים, ולא

רק לבינונים, כי אם גם לגרועים, ולא רק לגרועים. כי אם גם — לגרועים שבגרועים, כל זמן שקשורים הם, אפילו בחוטים דקים מן הדקים, באומת הקדושה הסובלת תמיד ומצפה לישועת ד'.

הלא כה היה דבר ר' ישראל בעש"ט לאחד הקרובים אליו: "האמן לי, שאוהב אני את הפחות שבפחותים בבני ישראל הרבה יותר ממה שאתה אוהב את בנך יחידך"...

— ומה חדש הבעש"ט ב"אהבת התורה" ?

— "אהבת התורה" של רוב הגדולים, משמעותה: למוד בהתמדה גדולה, חריפות, בקיאות ועמקות. "אהבת התורה" של הבעש"ט משמעותה: גם למוד בהתמדה גדולה, גם חריפות, בקיאות ועמקות, אבל עיקרה: האור הגנוז בתורה, דביקות בהש"ת על ידי האור שבתוך אותיות התורה, ה"עולמות, הנשמות והאלהות" שישנם בכל אות ואות, הצרופים הנעשים מהם והיחודים הנוראים המקרבים ביאת המשיח.

— ומדוע אתה קורא לכל אלה: "שיבה אל החסידות הישנה של הבעש"ט" ואינך אומר: "שיבה אל החסידות" סתם ?

— מפני שהחסידות שבימינו אלה התרחקה הרבה מחסידותו של הבעש"ט. — ובמה ?

— פשוט. אין עוד בחסידות שבימינו אותו העוז, אותו המרץ, אותה החיננות הרעננה שבשלש האהבות של הבעש"ט. — כלום אין החסידים של עתה מדברים על כל אותם הדברים הנשגבים של הבעש"ט ?

כן. כן. מדברים. אבל מה הם עושים ? ישנם "חסידים" הטופלים אל זהעיקר המון פשטים. דרושים ופלפולים המכסים ומעלימים אותו, את העיקר ; העושים מן החסידות דבר שבחזונויות גרידא ; הלומדים ומתפללים בלא טעם ; הרדופים אחר העושר והכבוד לא פחות מאלה שאינם חסידים ; המעריצים ומקדישים את "הרביים" שלהם ומבטלים את יתר "הרביים" וחסידיהם בתכלית הבטול ; המקימים דינסטיות של "רביים" ומסכסכים דינסטיות. דינסטיות ומקימים שאון ומריבה עד לבלי נשוא ; המבלים ימים ושנים במחלוקת על דבר רבנים, שוחטים ויתר משמשים בקודש ; החושבים את עצמם לקדושים וטהורים ואת כל אלה שאינם מתנהגים כמוהם בכל דבר — לרשעים וטמאים ; המרבים בקנאות שאינה צריכה וממעטים באהבת ד' ויראת ד' טהורה ; הרדופים את בני הנעורים בעד כל דבר

קטן, מרחקים אותם ודוחפים אותם בזה בידיים לכתות השמאליות, להריסה, לכפירה.

—אם כן איפוא הלא אלה הקוראים לעצמם עתה "חסידים" גרועים הם, לפי דברך, מאלה שאינם חסידים?

— לא! כזאת לא אמרתי! מה שדברתי בזה דברתי רק על חלק מן הקוראים לעצמם עתה "חסידים", אבל לא על כלל החסידים של עתה, כי על כן אמרתי: יש "חסידים", ישנם כאלה שחשבת, אבל ישנם גם כאלה שעדיין בוערים בלבם, ולו גם בסתר הלב, ניצוצי אש האהבה של ר' ישראל בעש"ט. ואף גם זאת: גם אלה החסידים, שעשו מעיקר תורתו של הבעש"ט טפל, גם הם עוד חי בלבם איזה שריד מן האור הגדול שהאיר הבעש"ט לנשמות בני ישראל, איזה "רשימו", ואותו ה"רשימו" עושה אותם, בכל מגרעותיהם, לטובים מאלה, שרחוקים הם לגמרי מן החסידות.

— ואולם גם אלה וגם אלה, גם הקוראים עתה לעצמם "חסידים". גם הרחוקים מן החסידות, לרחמים גדולים הם צריכים, לרפואת הנפש הבאה ממרומים, לאור חדש אשר יופיע לנשמות, לחסידות שלעתיד לבוא, לקוי אור מאורו של משיח... — החושב אתה את "בני יבנה" ואת "בני היכלא" לחסידים שלעתיד לבא? — אין "בני היכלא", ומכל שכן "בני יבנה", רשאים לענווד לעצמם עטרה זו, שאינה תולמת אותם עוד. חפצי ומגמתי הוא רק, ש"בני יבנה" ו"בני היכלא" יישרו את הדרך לפני החסידות שלעתיד לבא.

— ובמה תבדל "החסידות שלעתיד לבא" מן החסידות הישנה של הבעש"ט, מאחר שלא רק לחסידות הישנה של הבעש"ט אתה קורא, כי אם גם לחסידות חדשה?

— חס ושלום! אין בין חסידותו של הבעש"ט ובין חסידות זו, שאני קורא אליה, שום הבדל יסודי. חסידות זו, שאני קורא אליה, היא אתה החסידות עצמה של הבעש"ט, אלא שצריכה היא עתה להתרחב להתפשט ולהתעמק, כיאות לזמן של עקבתא דמשיחא...

— ובמה?

— קשה לצין מראש כל הדרך אשר בה תלך ותתפשט החסידות שלעתיד לבא, אבל אפשר להראות על פרטים אחדים בדרך זוגמא.

— למשל:

בימי הבעש"ט די היו לישראל, שיאיר לעצמו, עתה, בימינו אלה, בימים של חורבן עולמות ובנין עולמות, על ישראל להיות אור מאיר גם לעצמו גם לעמים

אחרים, ככתוב: "אני ד' קראתיך בצדק ואחזק בידך ואתנך לברית עם, לאור נויים", וכתוב: "נקל מהיותך לי עבד, להקים את שבטי יעקוב ונצורי ישראל להשיב, ונתחיד לאור גוים, להיות ישועתי עד קצה הארץ", וכתוב: "אז אהפוד אל העמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ד', לעבדו שכם אחד".

— ולמשל:

— בימי הבעש"ט בקשו את אור התורה רק בספרים, עתה צריך לבקש את אור התורה גם בעולם כולו, בכל חדושו ומאורותיו, עלילותיו וחדושו. בכל המעשה הגדול שהאלהים עושה עתה בעולם; באמנות, שצריך לזקקה, לצרפה, לזככה ולטהרה, להוציאה משערי הטומאה, שהיא שקוע במ עתה, ולהעלותה אל יופי העליון; במדע, שצריך לצרפו ולזקקו, להצילו מן הפלוסופיה הנלוזה, מצרות-מבטם של הספציאליסטים הרבים והשונים, מן ההריסה, הכפירה והחמירות. צריך לבקש, למצא ולגלות את רושמי האלהות שבטבע, רושמי חכמה עלאה שבחכמה תתאה. צריך להעלות את המדע למקורו ולשרשו — לאבי כל חכמה ומדע...

ראשיתו של דרך זה כבר רמזו הוא גם בדברי הבעש"ט: "כי לד' מחקרי-ארץ — לד' מחקרי ארץ", ובנוגע לאמנות — בדברי רבי נחמן נכדו: "מכל הדברים צועק כבוד להשי"ת, אפילו מספורי הגוים, כמ"ש: "ספרו בגוים כבודו", אבל מה שבא בימיהם ברזו רמיזא, צריך הוא שיבוא עתה בהתגלות אור נפלא". אבל — "לא כל אדם זוכה" ולא "כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול". הדבר אמור רק ליחיד יחידים, לברי לב, לגדולים בדעת דקדושה, לאלה אשר כח בהם להכנס לפרדס ולצאת בשלום, לאלה אשר "כח בהם לעמוד בהיכל מלך".

ועוד משל:

בימי הבעש"ט לא היה התתום בין המעמדות עמוק כל כך, ועוד לא גמל כל צרכו רגש היושר הסוציאלי. עתה שוקע הוא העולם ברשעות, אבל ביחד עם זה גדל בימינו גם רגש היושר הסוציאלי, והכל מבינים עתה, שאי אפשר לו לעולם שיעמוד על יסוד הממון ונצול העבודה. על ה"חסידות שלעתיד לבא" איפוא להוציא את ניצוצי הקדושה שבתוך הסוציאליות, בהתרחקה ביחד עם זה מכל הזיוף, הגסות, התפרצות של רשעה, השתקעות בטומאה ושאפה לממשלת עריצים, שבסוציאליות הרשמית, (בשעה שהסוציאליות דורשת צדק וזכות העבודה, — זו כחה לאלהים, אף שאיננה קוראת בשמו, אבל בשעה, שהסוציאליות שואפת לממשלת ההמונים ועריצותם — בת התופת וזיא).

— הנה כי כן תאסוף ותלקט ה"חסידות שלעתיד לבא" את נצוצי הקדושה

שבכל רחבי המציאות, בכל המחשבות, בכל הכונות והיחודים, בכל המעשים הנעשים, באמנות, במדע, בכל שנויי המדינות ובכל התנועות החברתיות, בורות הלאה את כל מה שדבק בהם מן הקליפה הפסולת והזוהמא.

— אולי תוכל לציר לפני את דמותו של ה"חסיד לעתיד לבוא", ולו גם בקוים כוללים.

— הבא אנסה. החסיד שלעתיד לבא יחיה רק מיגיע כפיו ממש (כלומר: מעבודת אדמה או מלאכה); לא ינצל את כל איש; לא יעשה שום עול, אפילו קטן שבקטנים, לשום איש; יתקדש בקדושתו של מקום; יחיה בדבקות שאינה פוסקת — באין סוף; יעלה בלהב אש נשמה בשעת התפלה; ילמוד תורה באור אלהי פנימי; יבקש וימצא בכל מקום אור-תורה ואורו של משיח; ישאף בכל מחשבותיו ומעשיו רק לשלום ולאחדות; יהיה מלא רחמים לכל אדם ולכל גברא; ישאף להקים קומת השכינה בארץ ישראל ולהפיץ אורה בכל העולם; יחזה חזות הכל; יסתכל ויראה את האמת הטהורה בעין הפנימית שלו; בחושים הנסתרים שלו; יהיה שפל בעיני עצמו, לא מ"עונה פסולה", כי אם מענות-תם ויהיה מדוכא ברוח, לא מתוך חולשה ועבדות, כי אם מתוך הכרת ברורה, שהוא, בכל ידיעתו, הוא רק "בריה קטנה, שפלה, אפלה, עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעים"; יהיה בכל רגע ורגע מרכבה לשכינה, ממלא רצון ד', שליח נאמן.